

credebam: nec ut uulgi de quibusdā prouerbiū est: litū melle gl'idiū: deinde illud eauebam: ne episcopo co-
munionis meae uiderer procaciter respondere: & aliqua in reprehendētis epistola reprehēdere: praesertim cum q̄
dam i illa haeretica iudicārē. Ad extremū: ne tu iure expostulares: & diceris: quid enī epistolam meā uideras &
notā tibi manus in subscriptione signa deprehēderas: ut tā facile amicū lāderes: & alterius malitiā in meā uer-
teres cōtumeliā: Igitur ut ante iam scripsi aut mitte eandē epistolam tua subscriptam manu: aut senē latitantē
in cellula lacessere desine. Sin aut tuā uis uel exercere uel ostendere doctrinam quare iuuenes & disertos & no-
biles: quorum Romae dicuntur esse q̄ plurimi: qui possint & audeant tecum congregari: & i disputatione sancta
rum scripturarum iugum cum episcopo ducere. Ego quondam miles nunc ueteranus & tuas & aliorum de-
beo laudare uictorias: non ipse rursus effeto corpore dimicare: ne si me frequenter ad rescribendum impule-
ris: illius recorder historiarū q̄ annibalem iuueniliter exultantem. **Qu.** Maximus patientia sua fregerit.
Omnia fert aetas: animum quoq; saepe ego longos,
Cantando puerum memini me condere soles.

Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoq; Meirim.

Iam fugit ipsa.

Et ut magis de scripturis sanctis loquar: Berzellai ille Galadites regis Dauid beneficia: omnesq; delicias iuueni
delegans filio: ostendit senectutē hanc appetere nō debere: nec oblata suscipere. **Quod** aut iuras te aduersū me li-
brū nō scripsisse: neq; Romā misisse: quē nō scripseris: sed si forte aliqua i tuis scriptis repian: quae a meo sensu
discrepent: nō me a te lāsum: sed a te scriptū: qd' tibi rectū uidebat: **Qua**eso: ut me patienter audias. Nō scripsisti
librū: Et quomodo mihi reprehensionis a te meae palios scripta delata sunt: Cur habet italia: quod tu non scri-
psisti: **Qua** ratione possis: ut rescribā ad ea: quae scripsisse te denegas: Nec tā hebes sū: ut si diuersa senseris: me
a te lāsum putē. Sed si mea cominus dicta reprehēdas: & rationē scriptorū expetas: & quae scripseris: emendare cō-
pellas: & ad τολύωδ' i' α' u' prouoces: & oculos mihi reddas: in hoc lādis amicitia: in hoc necessitudinis iura uio-
lant: ne uideamur certare pueriliter: & fautoribus iuicē: uel detractoribus nostris tribuere materiā contenden-
di. Hanc scribo: quia te pure & christiane diligere cupio: nec quicq; in mea mente retinere: qd' distet a labiis. Nō
enī conuenit: ut ab adolescentiā usq; ad hanc aetate in monasterio cū sanctis fratribus laborare desudans: aliquid
cōtra episcopū cōmunionis meae scribere audeā: & eum episcopū: quē ante cōepi amare: q̄ nosse: qui me prius
ad amicitia prouocauit: quē post me orientē in scripturas eruditione lātatus sū. Igit' aut tuū negato librū: si for-
te non tuus est: & desine flagitare rescriptū: ad ea quae nō scripsisti. Aut si tuus est: ingenue confitere: ut si in de-
fensionē mei aliqua scripsero in te culpa sit: qui prouocasti: non in me: qui responderē cōpulsus sum. Addis pra-
terea te paratū esse: ut si quid me in tuis scriptis mouerit: aut corrigere uoluero: fraterne accipias: & nō solū mea
in te beniuolentia gauisus: sed ut hoc ipsum faciā: deprecari. **Rursum** dico: quod sentio. Prouocas senē: tacen-
tem stimulas: uideris iactare doctrinā. Non est autem aetatis meae: putari maliuolum erga eum: cui magis fauo-
rem debeo. Et si in euangelis & prophetis peruersi homines inueniunt quod nitantur reprehendere: miraris si
in tuis libris & maxime in scripturas expositione: quae uel obscurissimae sunt: quaedam a recta linea discrepa-
re uideantur. Et hoc dico: non q; in operibus tuis quaedā reprehendenda iam censeam: neq; enim lectioni eorū
unq; operam dedit: nec horū exemplarios: apud nos copia est: praeter soliloquiorū tuorū libros: & quosdā cōmen-
tarios in psalmis: quos si uellem discutere non dicā a me qui nihil sum: sed a ueterū grācorū docerem interpreta-
tionibus discrepare. Vale mihi amice charissime: aetate filii dignitate parens. Et hoc a me rogatus obserua: ut quod
quid mihi scripseris: ad me primum facias peruenire.

Beati Augustini episcopi ad beatū Hieronymū presbyterū de praedicta epistola se accurate purgātis: & si lā-
serit: ueniā deprecantis. In qua etiā deplorat inter Hieronymū & Ruffinū quondā amicissimos tantā exortam
esse discordiā: quos ad pristinam charitatem nititur reuocare.

Epistola. CXI.

Domino uenerando & desideratissimo fratri: & cōpresbytero Hieronymo Augustinus in domino salu-
tem. **Qua**uis existimē ante q̄ istas sumeres: uenisse in manus tuas litteras meas: quas per dei seruum
aliū nostrum Cyprianū diaconum mihi: quibus certissime agnosceres: meā esse epistolam: cuius exem-
plariā illuc uenisse cōmemorasti: unde iam me arbitror rescriptis tuis uelut Entellinis grādibus atq; acribus ce-
stibus: tanq; audacē dareta cōepisse pulsari: atq; uersari. Nunc tamen eis ipsis respōdeo litteris tuis: quas mihi p
sanctū filium nostrum Asterium iam mittere dignatus es. In quibus multa in me cōperi: tua beniuolentissimae
charitatis: & rursus nonnullius a me tuae offensionis indicia. Itaq; ubi mulcebar legens: ibi cōtinuo feriebar: hoc
sane uel maxime admirans: q; cum te dicas exemplaribus litterarū mearū: ideo temere non putauisse credendū:
ne forte te respondente lāsus iuste expostularē: q; probare ante debuisses meū esse sermonē: & sic rescribere: po-
stea iubeas si mea est epistola: aperte scribere: aut mittere exemplaria ueriora: ut absq; ullo rancore stomachi in
scripturarum disputatione uersemur. **Quo** pacto enim possumus in hac disputatione: sine rancore uersari: si
me lādere paras: aut si non lādere paras: quomodo ergo te non lādente iuste expostularem: quod probare an-
te debuisses meum esse sermonem: & sic rescribere: hoc est & sic lādere. Nisi enim rescribendo lāsisse: ego iuste
expostulare non possem. Proinde cum ita rescribis ut lādas: quis locus nobis relinquatur in disputatione scriptu-
rarum sine ullo rancore uersandi: Ego quidem absit ut lādar: si mihi certa ratione uolueris & potueris demon-
strare: illud ex epistola apostoli: uel quid aliud scripturarum sanctarū te uerius intellexisse: q̄ me: imo uero absit:
ut non cū gratiarū actione lucris meis deputem: si fuero te docente instructus: aut emendante correctus. Verū-
tamen tu mihi frater charissime: nisi te putares lāsum scriptis meis: non me putares lādi posse rescriptis tuis.
Nullo enim modo id de te opinatus fuero: q; te non arbitraris lāsum: si sic tamen rescribis: ut lādas. Aut si te

.clxvi.

*Seni latitantem la-
tarent desine.*

*Annibal
R. Max. Fabio*

Senem iuuenis.

Arct. C. Ant. Estell.

non sic rescribente: ego propter nimiam stultitiam mea ladi posse putatus sum: hoc ipso laciisti plane q; de me ita
sensisti. Sed nullo modo tu me: que nunq; tale exptus es: temere tale crederes: q; litteras meas; exemplaribus: etia
cu silu me u nosles: temere credere noluit. Si eni no imerito uidisti me: iuste ex postulatuz; fuisse si temere cre
deres esse litteras meas: quae non essent mea: q; to iustius ex postulare me ipsu temere putatu tale: quale me non
nosset: qui putauisset: Nequa q; ergo ita prolabereris: ut te no rescribete quo laderer: me tamen existimares ni
mis isepientē etiā tali tuo rescripto ladi potuisse. Restat igit: ut laderer me scribēdo disponeres: si certo docu
mento meas esse illas litteras nosceres. Atq; ita quia no credo q; iniuste me lādendū putares: sup est ut agnosca
peccatū meū: q; prior te illis litteris lacerim: quas meas esse negare non possū. Cur itaq; conor contra fluminis
tractū: ac non potius ueniā peto: Obsecro ergo te p mansuetudinē Christi: ut si te laci: dimittas mihi: nec me ui
cissim lādendo malū pro malo reddas. Lādes aut me: si mihi tacueris errorē meū: que forte inueneris in factis
uel dictis meis. Nā si ea in me reprehendis: quae no reprehendēda sunt: te potius lādis: q; me: quod absit a mori
bus & a sancto proposito tuo: ut hoc facias uolūtate lādendū: culpans in me aliquid dente maledico: q; mēte ue
ridica sis non esse culpandū. Ac per hoc aut beniuolo corde arguas etiā si caret delicto: quod arguendū putas:
aut paterno affectu mulceas: que abicere nequeas. Potest eni fieri: ut tibi uideat aliud q; ueritas habet: dum ta
men aliud abs te non fiat q; charitas habet. Nā & ego amicissimā reprehensionē tuā grauissime accipiā etiam
si reprehendi non meruit: quod recte defendi potest: ut agnosca simul & beniuolentiā tuā & culpā meā: & q; tu
dominus donat: in alio gratus: in alio emendatus iueniar. Quid ergo fortasse dura: sed certe salubria uerba tua
tanq; cestus Entelli ptimesca: Cadebat ille: non curabatur: & ideo uincebatur: non sanabat. Ego aut si medici
nalem correptionē tuā tranquillus acceperim: no dolebo. Si uero infirmitas uel humanitas mea etiā cum ueraci
ter arguor: non potest nisi aliquatulu contristari: melius tumor capitis dolet cu curatur: q; dū ei parciē no sana
tur. Hoc est eni quod acute uidit: qui dixit uiliores esse plarūq; inimicos iurgantes: q; amicos obiurgare metuē
tes. Illi eni dum rixant: dicunt aliq;do uera quae corrigamus. Isti aut minorē q; oportet: exhibent iusticiae liberta
tem: dum amicitia timent exaspere dulcedinē. Quapropter si: & bos ut tibi uideris: lassus senectute corporis:
no uigore animi: tamen in area dominica fructuoso labore desudans: ecce sū: siquid pēpera dixi: fortius fige pe
dem. Non mihi esse debet molestū pondus aetatis tuae: dūmodo contera palea culpae meae. Proinde illud qd
in extremo epistolae tuae posuisti: cu magni desiderii suspitio uel lego uel recolo: utinā inquis mereremur com
plexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel disceremus. Ego aut dico: utinā saltē propinquis lit
teraz; locis habitarem: ut si no possent misceri nostra eloquia: litteraz; possent esse crebriores. Nunc uero tāto
loco: interuallo abs sumus a sensibus nostris: ut de illis uerbis apostoli ad galathas: iuuenē me scripsisse memi
neri: & ecce iā senex necdū rescripta meruerim: faciliusq; ad te exēplaria epistolae meae pueniant: nescio qua oc
casionē proueniētes: q; ipsa epistola me curante. Homo eni qui eā tunc acceperat: nec ad te ptulit: nec ad me re
tulit. Tanta aut mihi i litteris tuis: q; in manus nostras puenire potuerūt: apparet res: ut nihil studior; meorum
mallē si posse: q; inhærere lateri tuo. Quod ego qa no possū: aliq;do nostror; in domino filior; erudiēdū nobis
ad te mittere cogito: si etiā de hac re tua rescripta meruero. Nā neq; i me tantū sciētia diuinaz; scripturaz; est:
aut esse iā poterit: quantū in esse tibi uideo: & si qd i hac re habeo facultatis: ut cūq; ipendo populis dei. Vacare
aut studiosis diligētius q; quae populi audiunt istruendis ppter ecclesiasticas occupationes oino no possū. Ne
scio q; scripta maledica sup tuo noie ad Africā puenit se audiui. Accepimus tamen: q; dignatus es mittere: il
lis respondēs maledictis: quo plecto fateor multū dolui: inter tā charas familiaresq; psonas: cūctis pene ecclesi
is nouissimo amicitia uinculo copulatas: tantū malū extitisse discordia. Et tu quidē quantū tibi modereris: quā
tūq; teneas aculeos indignationis tuae: ne reddas maledictū pro maledicto: satis i tuis litteris eminet. Verūtā
eas ipsas cū legis: cōtabui dolore: & obrigui timore: qd de me illa facerent: q; in te ille scripsit: si i manus meas
forte uenissent. Ve mūdo ab scādalis: ecce fit ecce prorlus iplet: quod ueritas ait: quoniā abūdabit iniquitas: refri
gescet charitas multor;. Quae sibi eni iā fida pectora tuto refundant: In cuius sensu tuo se proiciat secura di
lectio: Quis deniq; amicus no formidet: q; si futurus inimicus: si potuit inter Hieronymū & Ruffinū hoc: qd
nos plangimus exoriri: O misera & miseranda conditio. O infida in uoluntatibus amicor; scientia praesentium:
ubi nulla est praesentia futuror;. Sed quid ad hoc alteri de altero gemendū putē: quādo nec ipse quidē sibi ho
mo est notus in poster;. Nouit eni ut cūq; uix forte nunc qualis sit: qualis autē postea sit futurus ignorat. Hac
portio no tantū scientia qualis quisq; sit: uer; etiā praesentia qualis futurus sit si est in sanctis & beatis angelis:
quomodo fuerit beatus diabolus aliquando cū adhuc angelus bonus esset: sciens futurā iniquitatē suā: & sem
piternū suppliciu: omnino non uideo: de qua re si tamen eā nosse opus est uellē audire quid sentias. Vide quid
faciant terrae ac maria: quae nos corporaliter dirimunt: si haec epistola mea quā legis: ego essem: iā mihi diceret
quod quae sui. Nunc uero quando rescribes: quando mittes: quando pueniet: q; do accipiā: Et tamē utinā quā
docūq; fiat: quod tā cito fieri no posse: q; uolumus: quāta possumus tolerātia sustinemus. Vnde recurro ad illa
uerba epistolae tuae dulcissima: sanctiq; desiderii plenissima: & ea facio uicissim mea: utinā mereremur cōple
xus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliq; uel disceremus: si tamen esse ullo modo possēt: q; ego te doce
rē. In his aut uerbis non iā tuis tantū: sed etiā meis ubi delector: & reficior & ipso q; uis pendente: & non attingen
te: utri usq; nostrū desiderio: non parua ex parte consolō: ubi rursus acerrimis dolor; stimulis fodiō: dū cogito
inter nos: quibus deus hoc ipsū: quod uterq; nostrū optauit largū plixūq; concessera: ut cōiunctissimi & fami
liarissimi in sella scripturaz; sanctarum pariter laberētis: sic tanta amaritudinis irrepsisse perniciem: quādo no
ubi: non cui: non homini formidanda: cum eo tempore: quo abiectis iam sarcinis saecularibus iam expediti:
dominum

Acute dicitur

dominū sc̄q̄bamini: & in ea terra uiuebatis simul: in qua domus humanis pedibus ambulās: pacē inquit meā do uobis: pacē meā relinquo uobis: uiris ætate maturis: & in eloquio domini hitāibus: uobis accidere potuit: Verē tatio est uita humana sup̄ terrā. Hæc mihi: quia uos simul alicubi iuenire nō possū: forte ut moueor: ut doleo ut timico: p̄cidere ad pedes uros: fletū quantū ualerē: rogare quantum amare. Nunc unūquēq; uirum pro seipso nūc utroq; pro alterutro: & pro aliis maxime infirmis: p̄ quibus Christus mortuus est: quos tanq̄ in theatro uitæ huius cū magno sui periculi spectant: ne de uobis ea cōscribēdos pargatis: quæ q̄doq; cōcordantes delere nō poteritis: qui nūc concordare nolitis: aut quæ cōcordes legere timeatis: ne itē litigetis. Verē dico charitati tuæ: nihil me magis: q̄ hoc exēplū tremuisse: cū quædā ad me in epistola tua legerē tuæ indignationis indicia: & nō tā illa de Entello & boue laso: ubi mihi tā hilariter iocari: q̄ iracūdiæ minarē uisus es: q̄ illud qd̄ serio te scripsisse satulares. Rogo te si fieri pōt: ut inter nos q̄ramus: & disseramus aliquid: quo sine amaritudine discordiæ corda nra pascantur: fiat: si autē nō possū dicere: quid mihi emēdandū uideat̄ in scriptis tuis: nec tu in meis: nisi cū suspitiōe inuidiæ aut læsiōe amicitia quiescamus ab his: & nra uitæ salutiq; parcamus: minus certe assequatur illa: quæ inflat: dū nō offendat̄ illa: quæ ædificat. Ego me lōge esse sentio ab illa p̄fectiōe de qua scriptū est: si quis in uerbo nō offendit: hic p̄fectus est uir. Sed plane in dei misericordia puto me posse facile abs te petere ueniam: si quid offēdi: qd̄ mihi apire debes: ut cū te audiero lucreris frēm tuū. Neq; n. quia hoc p̄p̄ lōginquitatē terrarū nō potes facere inter me & te: propterea debes sinere errare me: prorsus: qd̄ ad ipsas res: quas nosse uolumus attinet liquid ueri me tenere uel scio uel puto uel credo: in quo tu aliter sentis: q̄tum dat dominus sine tua iniuria conabor asserere. Quod autē p̄tinet ad offensionē tuā: cū te indignatū sensero: nihil aliud q̄ ueniā depræcabor. Nec oino arbitror te succensere potuisse: nisi aut hoc dicerē qd̄ dicere non debui: quia nec miror nos minus scire in uicē: q̄ scimur a coniunctissimis & familiarissimis nris. In quorū ego charitatē fateor: facile me totum proiicio: præsertim fatigatum scandalis sæculi: & in ea sine ulla sollicitudine requiesco. Deum quippe illō esse sentio: in quem me securum proiicio: & in quo securus requiesco. Nec i hac mea securitate craftinum illud humana fragilitatis incertum: de quo sup̄ius genui: oino formido. Cum enim hoīem christiana charitate flagrantē: q̄ mihi in hoc fidelem amicum factum esse sentio: quicquid ei consiliorū meorū cogitationūq; cōmitto: nō hoī cōmitto: sed illi in quo manet: ut talis sit. Deus enim charitas est: & qui manet in charitate: in deo manet: quā si deseruerit: tantū faciat necesse est dolorē: q̄tum manens fecerat gaudiū. Verūtamē ex amico intimo factus inimicus: q̄ rat sibi potius qd̄ fingat astutus: nō iueniat qd̄ prodat iratus. Hoc autē unusq; facile assequit̄: nō occultādo qd̄ fecerit: sed nō faciendo qd̄ occultare uelit. Quod si misericordia dei bonis piisq; cōcedit: ut iter inimicos quoslibet futuros liberi securiq; uer sentur: aliena peccata sibi cōmissa non prodant: quæ prodi timeant: ipsi nulla committant. Cum enim falsum quid a maledico fingitur: aut oino nō læditur: aut certe integra salute sola fama ueraxatur. Cū autē malū p̄petrat̄: hostis est imunis: etiā si nullius intimi loquacitate aut lite uulgetur. Quapropter quis prudentium non uideat: etiam tu q̄ tolerabiliter seras amicissimi quondam & familiarissimi incredibiles nunc inimicitias consolante conscientia: & quemadmodum uel quod iactitat uel qd̄ a quibusdam forsitan creditur: in sinistris armis deputes: quibus nō minus q̄ dextris contra diabolu dimicatur. Verūtamē illū maluerim aliquo modo mitiorē: q̄ te isto modo armatorē. Hoc magnum & triste miraculū est ex amicitia talibus ad has inimicitias peruenisse. lætum erit: & multo maius ex inimicitia talibus ad pristinam concordiam reuertisse.

Beati augustini episcopi ad Præsidium rogantis: ut prædictam epistolam beato Hieronymo contra se cōmōto transmittat.

Epistola. CVII. .x. .ij.

Domino beatissimo & merito uenerando fratri & consacerdoti Præsidio augustinus in domino salutem. Sicut præsens rogauit sinceritatem tuam: nunc quoq; cōmoneo: ut lras meas sancto fratri & cōpresbytero nostro Hieronymo mittere nō graueris. Ut autem nouerit charitas tua: quemadmodū etiam tu illi pro mea causa scribere debeas: nisi exemplaria lras & mearū ad ipsum: & ad me ipsius. Quibus lectis pro tua sancta prudentia sicile uidebis & modum meum quem seruandum putauit: & motum eius: quem non frustra timui. Aut si ego quod non debui aliquid scripsi: non ad illum de me: sed ad me ipsum potius frater na dilectione mitte sermonem: quo correctus petam: ut ignoscat: si meam culpam ipse cognouero.

Beati Hieronymi post acceptā satisfactiōe mitius sancto augustino episcopo rescribētis de aciore suæ expositionis in Galathas se excusantis: & deinceps ad mutuā charitatē exhortantis. Epistola. CXIII.

Domino uere sancto & beatissimo papæ augustino Hieronymus in christo salutem. Cum a sancto fratre nostro Firmo sollicitè quærerem quid ageres: sospitem te lætus audiui. Rursum cum litteras nō dico sperare sed exigerem: nesciēte te ex africa p̄fectū esse se dixit. Itaq; reddo tibi per eū salutationis officia: qui te unico amore complectitur: simulq; obsecro: ut ignoscas pudori meo: q̄ diu ut rescriberem præcipienti negare non potui: nec ego tibi: sed causa causæ respondit. Et si culpa est respondisse: quæso ut patier audias multo maior est prouocasse. Sed cessent istiusmodi querimonia: sit inter nos pura germanitas: & deinceps non quæstionum sed charitatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres qui nobiscum domino seruiunt affatim te salutant. Sanctos qui tecum christi leue trahunt iugum: præcipue sanctum & suscipiendum papā Alipium: ut meo obsequio salutes præcor. Incolumen te & memorem mei Christus deus noster teneatur oīp̄o tens. Domine uere sancte & beatissime papa: si legisti librum explanationum in Ionam: puto q̄ ridiculam curbitæ nō recipias quæstionē. Sin autē amicus q̄ me primus gladio petiit: stilo repulsus ē: sit humanitatis tuæ atq; iusticia accusantē reprehēdere: nō respōdentē. In scripturæ si placet cāpo sine nro inuicē dolore ludamus.

Argumentum.

Prioribus contra se pro expositione apostolicae reprehensionis a beato Hieronymo scriptis epistolis & illius commentario respondet: confirmans ueram fuisse reprehensionem Petri non dispensatoriam & simulatam: in qua dicit contra Porphyrium iustam libertatem in defensione euangelii in paulo: & sanctam humilitatem in Petro commendari. In uno tamen Hieronymo consentiens atque confirmans: sicut ab initio primitiis iudeorum legalia fuisse promissa sine spe salutis: sic ipse progressu & reuelata fidei gratia tantum iudeis quae gentibus conuersis effecta mortifera.

Augustini ad beatum Hieronymum epistola prioris: omnium responsiua: in qua suam sententiam tuetur: ostendens non dispensatoriam aut simulatam: sed dignam & ueram fuisse Petri reprehensionem a paulo. Epistola. CXIII.

Quoniam dilectissimo & in Christi uisceribus honorando sancto fratri & coprelbytero Hieronymo Augustinus in domino salutem. Jam pridem charitati tuae prolixam epistolam misi: respondens illi tuae: quam per sanctum filium tuum Asterium: nunc iam non solum fratrem: uerum etiam collegam meum misisse te recolis: quae utrum in manus tuas peruenire meruerit: adhuc nescio: nisi quod per fratrem sincerissimum firmum scribis. Si ille qui primum gladio petiit: stilo repulsus est: ut sit humanitatis meae atque iustitiae accusantem reprehendere: non respondentem: hoc solo tenuissimo indicio: utrumque conicio: legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui tantam inter uos extitisse discordiam: de quoque tanta amicitia quaque uersum eam fama diffuderat: charitas fraterna gaudebat. Quod non feci: reprehendendo in aliquo germanitatem tuam: cuius in ea te aliquam culpam me cognouisse non ausus sum dicere: sed dolendo humanam miseriam: cuius in amicitia tua charitate retinendis: quae libet illa sit: incerta permansio est. Verum illud malueram tuis nosse rescriptis: utrum mihi ueniam quam poposceram: dederis quod apertius mihi intimari cupio: quis hilarior quidem uultus frater tuus: etiam hoc me impetrasse: significare uideatur: si tamen post lectam illam missam sunt: quod in eis minime apparet: petis: uel potius fiducia charitatis iubet: ut in scripturae campo: sine nostro inuicem dolore ludamus. Et quidem quantum ad me atque tunc serio nos ista: quae ludo agere mallem. Quod si hoc uerbum tibi propter facilitatem ponere placuit ego fateor maius aliquid ex peto a benignitate tuae uirium: prudentiaque tam docta: & ociosa: annosa: studio sae ingeniosa: diligentia: haec tibi non tantum donante: uerum etiam dictante spiritu sancto: ut in magnis & laboriosis quaestionibus: non tanquam ludentem in campo scripturae: sed in montibus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem: quam esse inter charissimos differentes decet: putasti dicendum esse ludamus: siue illud apertum & planum sit: unde colloquimur: siue arduum atque difficile: hoc ipse edoce: obsecro te: quoniam modo assequi ualeamus: ut cum forte nos aliquid mouet: quod nobis: & si non cauti attendentibus: certe tardius intelligentibus: non probatum est. Et quid nobis uideatur: contra conamur asserere: si haec aliquando securiore libertate dicamus: non incidamus in suspitiones puerilis iactantiae: quasi non nos famam uiros illustres accusando queramus. Si autem aliquid asperum quod refellendi necessitate: deproptum fuerit: quo tolerabile fiat: leniore circumdamus eloquio licet melle gladium stringere non iudicemur. Nisi forte ille modus est: quo utrumque hoc uitium: uel uitii suspitionem cauemus si cum doctiore amico sic disputamus: ut quicquid dixerit: necesse sit approbare: nec querendi saltem causa: liceat aliquotulum reluctari. Tum uero sine ullo timore offensionis: quasi in campo luditur: sed magis si nobis non illud rem: honoremque deferre: ut nullum eorum scribendo errasse auctorem aliquid: firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero: si quis quod uideatur contrarium ueritati: nihil aliud quam uel mendosum esse codicem: uel interpretem: non esse secutum esse quod dictum est: uel me minime intellexisse: non ambigam. Alios autem ita lego: ut quilibet sanctitate doctrina praepropolleant non ideo uerum putem: quia ipsi ita senserunt. Sed quia mihi: uel per illos auctores canonicos: uel probabili ratione: quae uero non abhorreat persuadere potuerunt. Nec te mihi frater sentire aliquid aliter existimo. Proferus inquam non te arbitror: sic legi tuos libros uelle: tanquam prophetarum & apostolorum: de quoque scriptis quod omni errore careant: dubitare nefarium est. Absit hoc a pia humilitate & ueraci de temetipso cogitatione qua nisi esses perditus: non utique diceres: utinam mereremur complexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel aliqua disceremus. Quod si te ipsum consideratione uitae ac morum tuorum non simulate non fallaciter dixisse credo: quanto magis aequum est me credere apostolum paulum non aliud sensisse quam scripsit: tibi ait de petro & Barnaba cum uiderem quia non recte ingrediuntur ad ueritatem euangelii: dixi petro coram omnibus. Si tu cum sis iudeus gentiliter & non iudaice uiuis: quomodo gentes cogis iudaizare? De quo enim certus sum: quod me scribendo uel loquendo non fallat: si fallebat apostolus filios suos: quos itaque paturiebat: donec in eis christus: id est ueritas formaretur: quibus cum praemisisset dicens: Quae autem scribo uobis ecce coram deo quia non mentior: non tamen ueraciter scribebat: sed nescio qua dispensatoria simulatione fallebat uidisse se petrum & Barnabam non recte ingredienti ad ueritatem euangelii: ac petro in faciem testis fuisse: non ob aliud nisi quod gentes cogeret iudaizare. At enim satius est credere apostolum paulum aliquid non uere scripsisse: quam apostolum petrum aliquid non recte egisse. Hoc si ita est: dicamus quod absit: satius esse credere mentiri euangelium: quam negatum esse a petro Christum: & mentiri regnum: librum: quam tantum prophetam a domino deo tam excellenter electum in concupiscenda atque abducenda uxore aliena commisisse adulterium: & in marito eius necando tam horridum homicidium. Immo uero sanctam scripturam in summo & caelesti auctoritatis culmine collocatam de ueritate eius certius ac securius legam: & in ea homines uel approbatos uel emendatos uel damnatos ueraciter discam potius quam humana facta: dum in quibusdam laudabilis excellentiae personis aliquando credere timeo reprehendenda ipsa diuina eloquia mihi sunt ubique suspecta. Manichaei plurima diuinae scripturae: quibus eorum nefarius error clarissima sententiae perspicuitate conuincitur: quia in alium sensum detorque non possunt: falsa esse contendunt ita

Temporis progressu

Dis. nom. . . Ego scilicet

Na

ita tamen ut eandē falsitatē nō scribentibus apostolis tribuant: sed neseio quibus codicū corruptoribus. Quod ta-
men quā nec pluribus nec antiquioribus exemplaribus nec præcedētis linguæ auctoritate; unde latini libri interpretati
sunt: probate aliquādo potuerūt: notissima oībus ueritate sup̄ati: cōfusiq; discedūt: ita ne nō intelligit facta pru-
dētia tua quā malitiæ eorū pateat occasio: si nō ab aliis apostolicas lras esse falsatas: sed ipsos apostolos falsā scri-
psisse dicamus: Nō inq; credibile est hoc in petro paulū qđ ipse paulus fecerat arguisse. Nō nūc quō qđ fecerit:
sed qđ scripserit quō. Hoc ad quēstionē quā suscepi maxie ptinet: ut ueritas diuinay scripturay ad nrām fidē adi-
ficandā memoriæ cōmendata: nō a quibuslibet: sed ab ipsis apostolis: ac p hoc in canonicū auctoritatis culmē re-
cepta ex oī parte uerax atq; indubitanda p̄sistat. Nā si hoc fecit Petrus: qđ facere debuit: mentitus est paulus: q;
eū uiderit nō recte ingredientē ad ueritatē euāgelii. Quisq; n. hoc facit: qđ facere debet: recte utiq; facit & ideo
falsū de eo dicit: qui dicit eū nō recte fecisse: qđ eū nouit facere debuisse. Si aut̄ uerū scripsit paulus uerū est q; pe-
trus tunc nō recte ingrediebat̄ ad ueritatē euāgelii. Id ergo faciebat: qđ facere nō debeat: & si tale quid paulus ip-
se iā fecerat: correptū potius etiā ipsū credā coapostoli sui correptionē non potuisse negligere: qđ mendaciter ali-
quid in sua epistola posuisse: & epistola qualibet: quō magis in illa: in qua prælocutus ait: Quæ scribo uobis: ec-
ce corā deo: quia nō mentior: Et qđ illud petrū sic egisse credo: ut gētes cogeret iudaizare. Hoc. n. lego scripsit
se paulū: quē mentitū esse nō credo: & ideo nō recte agebat hic petrus. Erat. n. cōtra euāgelii ueritatē: ut putarēt
qui credebat̄ in Christū sine illis ueteribus sacris: saluos se esse nō posse. Hac. n. contendebāt Antiochia: qui ex
circuncisiōe crediderant: cōtra quos paulus p̄seueranter acriterq; cōfligit. Ipsū uero paulū nō ad hoc id egisse: q;
uel Timotheū circuncidit: uel cenchris uotū p̄soluit: uel hierosolymis a iacobo admonitus cū eis qui nouerāt le-
gitima illa celebrāda suscepit: ut putari uideretur p̄ ea facta etiā christianā salutē dari: sed ne illa quæ prioribus
ut cōgruebat t̄pibus: in umbris regē futuray deus fieri iusserat: tanq̄ idolatriā gentiliū dānare crederetur. Hoc ē
enim qđ illi iacobus ait auditū de illo esse: q; discipulōne doceat a Moysē: qđ utiq; nefas esset: ut credētes in Chri-
stum discendantur a p̄pheta Christi: tanq̄ eius doctrinā detestantes atq; dānātes. De quo ipse christus dicit: Si
credideritis Moysi: crederetis & mihi. De me. n. ille scripsit. Attende enim obsecro ipsa uerba iacobi. Vides inquit
frater quot milia sunt in iudæa: qui crediderunt in Christū: & hi oēs æmulatores sunt legis. Audierunt aut̄ de te
quia discipulōne doces a Moysē eorū: qui per gentes sunt iudæorū: dicens non debere eos circūcidere filios suos
neq; secundū consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtiq; oportet cōuenire multitudinem. Audierunt enim te
sup̄uenisse. Hoc ergo fac: quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes sup̄ se: iis assumptis s̄a-
c̄rificata te cum ipsis: & impende in eos: ut radant capita sua: & scient oēs: quia quæ de te audierint falsa sint: sed se
queris & ipse custodiens legem. De gentibus aut̄ qui crediderunt: nos mandauimus: iudicantes nihil huiusmo-
di seruare illos: nisi ut se obseruent ab idolis inmolando: & a sanguine & a fornicatione. Nō ut opinor obscurum
est: & iacobum hoc non monuisse: ut scirent falsa esse: quæ de illo audierant hi: qui cum in christū ex iudæis cre-
didissent: tamen æmulatores erant legis: me per doctrinam Christi: uelut sacrilega nec deo mandante conscrip-
ta damnari putarentur: quæ per Moysē patribus fuerat ministrata. Hoc enim de paulo iactauerant: nō illi qui
intelligebant quo aīo a iudæis fidelibus obseruari tunc ista deberent: propter commendandam scilicet auctori-
tatem diuinā & sacrorū illoꝝ propheticam sanctitatem: non propter adipiscendā salutē quæ iam in christo re-
uelabatur: & per baptismi sacramentum ministrabatur: sed illi hoc de paulo sparserant: qui sic ea uolebant ob-
seruari: tanq̄ sine iis in euāgelio salus credentibus esse non posset. Ipsum enim senserant uehementissimū gr̄a
prædicatorem: & intentioni eorū maxime aduersum docentem: non per illam hoīem iustificari: sed per gratiā
iesu christi: cuius prænunciandæ causā: ille umbræ in lege mandata sunt: & ideo illi inuidiam & persecutionis in-
concitare molientes: tanq̄ inimicum legis mandatorūq; diuinorū criminabantur. Cuius falsæ criminationis in-
uidiam congruētus deuitare non posset: qđ ut ea ipse celebraret: quæ damnare tanq̄ sacrilega putabatur: atq; ita
ostenderet: nec iudæos tunc ab eis: tanq̄ a nefariis prohibendos: nec gentiles ad ea tanq̄ ad necessaria compellen-
dos: nam si re uera sic ea reprobarēt: quemadmodum de illo auditum erat: & ideo celebrāda susciperet: ut actio-
ne simulata: suam posset occultare sniam: non ei diceret iacobus. Et scient oēs: sed diceret: & putabunt oēs: quo-
niam quæ de te audierunt: falsa sunt: præsertim quia in ipsis hierosolymis apostoli iā decreuerant: ne quisq; gen-
tes cogeret iudaizare: non aut̄ decreuerant ne quisq; tunc iudæos iudaizare phiberet: quis etiam ipsos iā doctri-
na christiana nō cogeret. Proinde si post hoc apostolorū decretum: petrus habuit illam in Antiochia simulatio-
nem: quæ gentes cogeret iudaizare: qđ iam nec ipse cogebatur: quis propter commendanda eloquia dei: quæ
iudæis sunt credita: non prohibebatur. Quid mirū: si constringebat eum paulus libere asserere: qđ cum cæteris
apostolis se hierosolymis decreuisse meminerat? Si aut̄ hoc qđ magis arbitror ante hierosolymitanū cōcilium
petrus fecit: nec sic mirū est: q; eum uolebat paulus: non timide obtigere: sed fidenter asserere: qđ eum pariter se-
tire iam nouerat: siue qđ eum eo obtulerat euāgelium: siue qđ in cornelii centurionis uocatione etiam diuini-
tus eum de hac re admonitum acceperat: siue q; ante qđ illi quos timuerat: uenissent antiochiam: cum gentibus
eum conuesci uiderat. Neq; enim negamus: hac sniam fuisse iam petrum: in qua & paulus fuit. Non itaq; tunc
eum quid in ea re uerū esset: docebat sed eius simulationem: qua gentes iudaizare cogebantur arguebat: non ob
aliud: nisi quia sic oīa illa simulatoria gerebantur: tanq̄ uerum esset: qđ dicebant illi: qui sine circuncisione præ-
putii atq; aliis obseruationibus umbræ futurorū putabant: credentes saluos esse non posse. Ergo & Timotheū
propterea circuncidit: ne iudæis & maxime cognationi eius maternæ sic uiderentur qui ex gentilibus in Chri-
stum crediderant: detestari circuncisionem: sicut idolatria detestanda est: cum illam deus fieri præceperit. Hac
fathanas persuaserit: & Timotheum propterea non circuncidit: ne occasionem daret eis: qui sine circuncisione dice-

bant credentes saluos esse non posse. Et ad deceptionem gentium: hoc etiam Paulum iactarent: quod ipse satis significat: ubi ait. Sed neque Titus: qui mecum erat: cum esset græcus cõpulsus est circumcidi: propter subintroductos aut falsos fratres: qui subintroierat perscrutari libertatem nostram ut nos in seruitutem redigerent. Quibus nec ad horam cessimus subiectioni: ut ueritas euangelii pueniat ad uos. Sic apparet: quid eos captare intellexerit: ut non faceret: quod in Timotheo fecerat: & quæ ea libertate facere poterat: quæ ostenderet illa facta: nec tanquam necessaria debere appeti: nec tanquam sacrilegia debere dånari. Sed cauendum est uidelicet in hac disputatione: ne sicut philosophi quædam facta hominum media dicamus: inter recte factum: & peccatum: quæ neque in recte factis: neque in peccatis numeretur. Et urgeamur eo quod obseruare legis ceremonias: non potest esse indifferens: sed aut bonum: aut malum. Vbi si bonum dixerimus: eas nos quoque obseruare cogamur. Si autem malum: non uerè sed simulate ab apostolis esse seruatas credamus. Ego uero apostolis non tam exemplum philosophorum timeo: quando & illi in sua disputatione ueri aliquid dicunt: quod forsensum aduocatorum: quando in alienarum causarum actione metiuntur. Quorum similitudo si in ipsa expositione epistolæ ad Galathas ad cõfirmandam simulationem petri & pauli putata est: deceter iduci: quod ego apud te timeam nomen philosophorum: qui non propterea uani sunt quia omnia falsa dicunt: sed quia & falsis plerisque cõsident: & ubi uera inueniunt dicere: christiana gratia quæ est ipsa ueritas alieni sunt. Cur autem non dicam præcepta illa ueteris sacramentorum: nec bona esse: quia non eis homines iustificant (sumbræ sunt. n. prænunciates gratiam: qua iustificamur) nec tam mala: quia diuinitus præcepta sunt ipsi personisque cõgruentia: cum me adiuuet etiam prophetica sententia: quod dicit deus se illi populo dedisse præcepta non bona. Forte. n. propterea dixit non mala: sed tantum non bona. id est non talia ut illis homines boni fiant: aut sine illis boni fiant. Velle me doceret benigna sinceritas tua utrum simulare quis sanctus orientalis cum romam uenerit ieiunet sabbato: excepto illo die paschalis uigilia. Quod si malum esse dixerimus: non solum romanam ecclesiam: sed etiam multa ei uicina & aliquo remotiora dånabimus: ubi mos idem tenet & manet. Si autem non ieiunare sabbato malum putauerimus: tot ecclesias orientis & multo maiorem orbis christiani partem qua temeritate criminabimur? Placeat ne tibi: ut mediū quiddam esse dicamus: quod tamen acceptabile sit eis: qui hoc non simulate: sed cõgruenti societate atque obseruantia fecerit: & tamen nihil inde legimus in canonicis libris præceptum esse christianis. Quod magis illud malum dicere non audeo: quod dominum præcepisse ipsa christiana fide negare non possum: quia didici non eo me iustificari: se gratia dei per Iesum christum dominum nostrum. Dico ergo circumcisionem præputii & cetera huiusmodi priori populo per testamentum quod uetus dicitur diuinitus data ad significationem futurorum: quæ per christum oportebat impleri: quibus aduentibus remansisse illa christianis legenda tantum ad intelligentiam præmissæ prophetiæ: non autem necessario faciendæ: quasi adhuc expectandum esset: ut ueniret fidei reuelatio: quæ his significabatur esse uentura: sed quibus gentibus imponenda non essent: non tamen sic debuisse aufferri a cõsuetudine iudeorum tanquam detestanda atque dånanda: sensum proinde atque paulatim seruente prædicatione gratia christi: qua sola nosse credentes se iustificari: saluosque fieri: non illis umbris rebus ante futuram: tunc iam uenientium atque præsertim: ut in illorum iudeorum uocatione quos præsertim carnis christi & apostolica tempora inuenerunt: sic omnis illa actio cõsumaretur habere: hoc eis suffecisse ad cõmendationem: ut non tanquam detestanda & similis idolatriæ uitaret: ultra uero non haberet progressum: ne putaretur necessaria: tanquam uel ab illa salus esset: uel sine illa esse non posset. Quod putauerunt hæretici: qui dum uolunt & iudei esse & christiani: nec iudei nec christiani esse potuerunt: quorum sententiam mihi cauendam: quæ in ea nunquam fuerim: tamen beneuolentissime admonere dignatus es. In cuius sententia non cõsensionem sed simulationem timore Petrus inciderat: ut de illo paulus uerissime scriberet: quod eum uidisset non recte ingredientem ad ueritatem euangelii: eique uerissime diceret: quod gentes iudaizare cogebat: quod paulus utique cogebat: ob hoc illa uetera ueraciter: ubi opus esset obseruans: ut damanda non esse monstraret: prædicans tamen instantem non eis: sed reuelata fidei gratia saluos fieri fideles: ne ad ea quæ uelut necessaria suscipienda cõpelleret. Sic autem apostolum paulum credo ueraciter cuncta illa gessisse: nec tamen nunc quæ factum ex iudaismo christianum uel cogo uel sino talia ueraciter celebrare: sicut nec tu: cui uidetur paulus simulasse: ea cogis istum uel sinis talia simulare. An uis ut etiam ego dicam: hanc esse summam quæstionis immo sententia tua: ut post euangelium christi benefaciant credentes iudei: si sacrificia offerant quæ obtulit paulus: si filios circumciant: si sabbatum obseruent: ut paulus in Timotheo: & omnes obseruauere iudei: dummodo hæc simulate ac fallaciter agant? Hoc si ita est: non iam in hæresim Hebræorum: uel eorum quos uulgo Nazareos uocant: uel quolibet alia uerterem: sed in nescio quam nouam delabimur: quæ sit cõpernitiosior: quo non errore sed proposito est ac uoluntate fallaci. Quod si respondens: ut te purges ab hac sententia: tunc apostolos laudabiliter ista simulasse: ne scandalizarentur infirmi: qui ex iudeis multi crediderant: & ea respuenda nondum intelligebant. Nunc uero cõfirmata per tot gentes doctrina gratiæ christianæ: cõfirmata etiam per omnes christi ecclesias lectione legis & prophetarum: quomodo hæc intelligenda non obseruanda retinentur? Quisquis ea simulando agere uoluerit: uideatur insanire: cur mihi non licet dicere apostolum paulum & alios recte fidei christianos tunc illa uetera sacramenta paulum obseruando ueraciter cõmendare debuisse: ne putarentur illarum prophetiæ significationis obseruationes a piissimis patribus custoditæ tanquam sacrilegia diabolica a posteris detestata. Jam enim cum uenisset fides: quæ prius illis obseruationibus prænunciata post mortem & resurrectionem domini reuelata est: amiserunt tanquam uitam officii sui. Verum tamen sicut defuncta corpora necessario deducenda erant quodammodo ad sepulturam: nec simulate. sed religiose: non autem deserenda continuo: uel inimicorum obreccationibus tanquam canum morsibus proicienda. Proinde nunc quisquis christiano: quis sit ex iudeis similiter ea celebrare uoluerit: tanquam sopitos cineres seruans: non erit pius deductor uel baiulus corporis: sed impius sepulcræ uiolator. Fateor factum in eo quod epistola mea continet: quod ideo sacra iudeorum paulus celebranda susceperat cum iam christi esset apostolus:

Quedam media facta sunt

111011

11011

*heresis Hebræorum
& Nazareorum Item*

stolus: ut doceret: nō esse p̄nitiosū iis: qui ea uellent: sicut a parentibus p̄ legē acceperant: custodire: minus me po-
fuisse illo dūtaxat tpe: quo primū fidei gr̄a reuelata est. Tunc. n. hoc nō erat p̄nitiosū. Progressu uero t̄pis erat p̄-
nitiosū: nisi illa: obseruationes ab oibus christianis desererentur: ne si tunc fierēt: nō discerneret qd̄ deus p̄ Moy-
sē populo suo pr̄cepit: ab eo qd̄ in tēplis d̄amoniōz sp̄s imundus instituit. Proinde potius culpanda est ne-
gligētia mea: quia hīc nō addidi quā obiurgatio tua: uerūtamen longe ante q̄ lras tuas acceperim: scribens cō-
tra Faustū manichæū quō eundē locū quis breuiter explicauerim: & hoc illic nō pr̄termissim: & legere pote-
rit: & nō dedignetur benignitas tua: & a charissimis nr̄is: per quos hęc scripta nunc misi: quō uolueris: tibi fides
fieri: illud me ante dictaslet mihiq; de aīo meo credere: qd̄ corā deo loq̄ns: iure charitatis exposco nunq̄ mihi uisū
fuisse etiā nunc christianos ex iudæis factos sacra mēta illa uetera quolibet affectu: quolibet aīo celebrare debe-
re: aut eis ullo modo licere: cū illud de paulo semp̄ ita scripserim: ex quo illius lra mihi innotuerunt: sicut nec ti-
bi uidetur hoc tpe cuiq̄ ista esse simulanda: cū hoc fecisse apostolos credas. Proinde sicut tē cōtrario loq̄ris: & li-
cet reclamātes: sicut tu scribis mundos: libera uoce pronuncias: ceremonias iudæoz p̄nitiosas esse & mortiferas
christianis: & quicūq; eas obserauerit: siue ex iudæis: siue ex gentibus: cū in barathrū diaboli deuolutū: ita ego
hanc uocē tuā oīno confirmo: & addo: quicūq; obserauerit eas: nō solū ueraciter: ueq; etiā simulate: eum in ba-
rathrum diaboli deuolutum. Quid q̄ris amplius: Sed sicut tu simulationē apostolorū ab huius t̄pis rōne secer-
nis: ita ego apostoli pauli ueracem tunc in his oibus conuersationē ab huius t̄pis: quis minime simulata cerimo-
niaz iudæicaz obseruatione secerno: quoniā tunc fuit approbanda: nunc detestanda. Ita quis legerimus: lex &
propheta: usq; ad Ioannē baptistā: quia propterea q̄rebant iudæi Christum interficere: quia non solum solu-
bat sabbatum: sed etiam patrem suum dicebat deum: & qualem se faciens deo: & quia gratiam pro gratia accepi-
mus: & quoniam lex p̄ Moyse data est: gratia & ueritas per Iesum facta est: & p̄ Hieremiā promissum est: datu-
rum deum testamentum nouum domui iuda: non secundum testamentum: qd̄ disposuit patribus eoz: non ta-
men arbitror ipsum dominum fallaciter a parentibus circumcissum: aut si hoc propter aetatem minime prohibe-
at: nec eum arbitror illud dixisse fallaciter leproso: quem certe non illa per Moyse pr̄cepta obseruatio: sed ipse
mundauerat: uade & offer pro te sacrificium: quod pr̄cepit Moyses in testimonium illius. Nec fallaciter ascē-
dit ad diem festum: usq; adeo non causa ostentationis coram hoibus: ut non euidenter ascenderit: sed latenter.

At enim dixit idem apostolus: ecce ego paulus dico uobis: quia si circumcidamini: Christus uobis nihil prodest.
Decepit ergo Timotheum: & fecit ei nihil prodesse Christum. An quia fallaciter factum est: ideo non obfuit?
At ipse hoc non posuit: nec ait: si circumcidamini ueraciter: sicut nec fallaciter: sed sine ulla expositione dixit: Si
circumcidamini: Christus uobis nihil proderit. Sicut ergo tu uis hic locū dare sn̄x tuæ: ut uellis subintelligi nisi
fallaciter: ita non impudenter flagito: ut nos etiam illic intelligere sinas: eis dictum: si circumcidamini: qui p̄pte-
rea uolebant circumcidi: q; aliter se putabant in Christo saluos esse non posse. Hoc ergo aīo: hac uoluntate: ista i-
tentione quisquis tunc circumcidebatur: Christus ei nihil oīno proderat: sicut alibi aperte dicit. Nam si per legē
iusticia: ergo Christus mortuus est gratis: hoc declarabat: & qd̄ ipse cōmemorasti: Euacuati estis a Christo: qui
iu lege iustificamini: gratia excidistis. Illos itaq; arguit: qui se iustificari in lege credebant: non qui legitima il-
la in eius honorem a quo mandata sunt: obseruabant intelligentes: & qua pr̄nunciandæ ueritatis ratione man-
data sunt: & quousq; debeant perdurare. Vnde illud quod ait si spiritu ducemini: non adhuc estis sub lege. Vn-
de uelut colligis apparere qui sub lege est non dispensatiue ut nostros putas uoluisse maiores: sed uere ut ego in-
telligo eum spiritum sanctum nō habere: Magna mihi uidetur quæstio: quid sit esse sub lege sic quemadmodū
apostolus culpatur. Neq; hoc enim eum propter circumcissionē arbitror dicere: aut propter illa sacrificia: quæ tūc
facta a patribus: nunc a christianis non sunt: & cætera huiusmodi: sed etiam hoc ipsum: quod lex dicit: non con-
piscēs: quod fatemur: certe christianos obseruare debere: atq; euangelica maxime illustratione pr̄dicari. Legē
dicit esse sanctam: & mandatum sanctum & iustum & bonum. Deinde subiungit: quod ergo bonum est: mihi
factum est mors: Absit: sed peccatum: ut appareat peccatum: per bonum mihi operatum est mortem: ut fiat su-
pra modum peccans peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit peccatum per mandatū fieri supra mo-
dum: hoc alibi. Lex subintravit ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum: superabūdauit & gr̄a.
Et alibi: cum superius de dispensatione gratiæ loqueretur qd̄ ipsa iustificet: uelut interrogatus ait. Quid ergo
lex: atq; huic interrogationi continuo respondit. Pr̄uacationis gratia posita est: donec ueniet semen cui pro-
missum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege: quos reos facit lex: non implentes legem: dū non intelligē-
do gratiæ beneficium ad faciendā dei pr̄cepta quasi de suis uiribus superba elatione pr̄sumunt. plenitudo e-
nim legis charitas. Charitas uero dei diffusa est in cordibus nostris: non per nos ipsos: sed spiritum sanctum: q
datus est nobis. Sed huic rei quantum satis est explicandæ prolixius fortasse & sui proprii uoluminis sermo de-
betur si ergo istud quod lex ait: Non concupiscēs: si humana infirmitas gratia dei adiuta nō fuerit: sub se reum
tenet: & pr̄uacatorem potius damnat q̄ liberat peccatorem: quāto magis illa quæ significationis causa pr̄-
cepta sunt: circuncisio & cætera: quæ gratiæ reuelatione latius innotescēte necesse fuerit aboleri iustificare ne-
minem poterant. Non tamen ideo fuerant tanq̄ diabolica gentium sacrilegia damnanda: etiam cum ipsa gra-
tia iam inci peret reuelari: quæ umbris talibus fuerat pr̄nunciata: sed permittenda paululum eis maxime qui
ex illo populo cui data sunt uenerant postea uero tanq̄ cum honore sepulta sunt: a christianis omnibus irrepa-
rabliter deferenda. Hoc autem quod dicitis non dispensatiue ut maiores nostri uolueret: quid sibi uult orote?
Aut enim hoc est quod ego appello officiosum mendacium: ut hęc dispensatio sit officium uelut honeste men-
tiendi: aut quid aliud sit omnino non intelligo: nisi forte addico nomine dispensationis sit: ut mendacium non

fit mendacium. Quod si absurdum est: cur ergo non aperte dicis officiosum mendacium defendendum: Nisi forte nomen te mouet: quia non tam usitatum est in ecclesiasticis libris uocabulum officii: quod Ambrosius non timuit: qui suos quosdam libros utilium præceptorum plenos de officiis uoluit appellare. An si officiose mentiatur culpandus est quisque: si dispensatiue approbandus: Rogo te mentiatur ubi legerit: qui hoc purat: quæ & in hoc magna quæstio est: sine aliquando boni uiri in uero christiani: qualibus dictum est: sit in ore uestro est est: non non. ut non sub iudicio decidatis: & qui fide audiunt: perdes oēs qui loquuntur mendaciū. Sed hæc ut dixi & alia & magna quæstio est. Eligat quod uoluerit: qui hoc existimat ut mentiatur: dum tamen ab scribentibus auctoribus sanctarum scripturarum & maxime canonicarum inconcussus credatur: & defendatur abesse oino mendacium: ne dispensatores Christi: de quibus dictum est: hic iam queritur inter dispensatores: ut fidelis quis inueniatur: tanquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse uideantur pro ueritatis dispensatione mentiri: cum ipsa si des in latino sermone ab eo dicatur appellata: quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur: mentiendi utique non est locus. Fidelis igitur dispensator apostolus paulus proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem: quia ueritatis dispensator erat non falsitatis: ac per hoc uerum scripsit uidisse se petrum non recte ingrediente in ad ueritatem euangelii: eique in faciem restituisse: quæ gentes iudaizare cogeret. Iple uero petrus quod a paulo fiebat utiliter libertate charitatis: sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum præbuit posteris: quo non dedignaretur sicubi forte recti tramite reliquissent: etiam a posterioribus corrigi: quæ paulus quod confidenter auderet etiam minores maioribus pro defendenda euangelica ueritate salua fraterna charitate resistere. Nam cum satius multo sit a tenendo itinere in nullo quam in aliquo declinare: multo est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem: quam audacter corrigere deuantem. Laus itaque iuxta libertatis in paulo: & sanctæ humilitatis in petro quantum mihi pro modulo meo uidetur: magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda: quam ut ei daretur obrectandi maior occasio: qua multo inordinatius criminaretur christianos fallaciter uel suas litteras scribere: uel dei sui sacramenta tractare. Flagita a me: ut aliquem saltem unum ostendam: cuius in hac re sententiam sim secutus: cum tu tam plures nominatim commemoraueris: qui te in eo quod astruis præcesserunt petens: ut si te reprehendo errantem: patiar te errare cum talibus quorum ego fateor neminem legi. Sed cum sint ferme sex aut septem: horum quatuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum: cuius nomen taces: dicitis nuper de ecclesia egressum. Alexandrum autem ueterem hæreticum: Origenem uero ac Didymum reprehensos abs te lego in recentioribus opusculis tuis: & non mediocriter: nec de mediocribus quæstionibus quibus Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cum uis ergo errare puto: quia nec te ipse patieris: quis hoc perinde dicatur: ac si in hac sententia non errauerint. Nam quis est: qui se uelit cum quolibet errare: Tres igitur restant. Eusebius: Emisenus: Theodorus Heracleotes: & quem paulo post commemoras Ioannes: qui dudum in pontificali gradu constantinopolitanam rexerat ecclesiam. Porro si queras: uel recolas quid hinc senserit noster Ambrosius: quid noster in eodem Cyprianus: inuenies fortasse nec nobis deuisse: quos in eo: quod asserimus sequemur: quæ sicut paulo ante dixi: tantummodo scripturis canonicis: hanc ingenuam debeam seruitutem: qua eas solas ita sequar: ut scriptores earum: nihil oino in eis errasse: nihil fallaciter posuisse: non dubitem. Proinde cum quæro tertium: ut tres etiam ego tribus opponam. Possim quidem ut arbitror facile reperire: si multa legissem. Verum tamen ipse mihi pro his omnibus: immo super hos oēs apostolus paulus occurrit. Ad ipsum confugio: ad ipsum ab omnibus qui aliud sentiunt litterarum eius tractatoribus prouocor: ipsum interrogans appello: & requiro in eo quod scripsit ad galathas: uidisse se petrum: non recte ingrediente in ad ueritatem euangelii: eique propterea in faciem restituisse: quæ illa simulatioe gentes iudaizare cogebat. Vtrum uerum scripserit: an forte nescio qua dispensatiua fallitate mentitus sit: & audio eum paulo superius in eiusdem narrationis exordio religiosa mihi uoce clamantem. Quæ autem scribo uobis: ecce coram deo: quia non mentior. Dent ueniam quilibet aliud opinantes: Ego magis credo tanto apostolo in suis & pro suis litteris iuranti: quam cuique doctissimo de alienis litteris disputanti. Nec dicit timeo sic Paulum offendere: quæ non simularit errorem iudeorum: sed uere fuerit in errore: quoniam neque simulabat errorem: qui libertate apostolica: sicut illi ipsi congruebat: uetera illa sacramenta ubi opus erat agendo commendabat ea: non sathanæ uerluta decipiendis hominibus: sed dei prouidentia pronuntiandis rebus futuris prophetice constituta: nec uere fuerat in errore iudeorum: qui non solum nouerat: sed etiam instanter & acriter prædicabat eos errare: qui putabant gentibus imponenda: uel iustificationi quorumque fidelium necessaria. Quod autem dixi: eum factum iudæis: tanquam iudæum: & tanquam gentilem gentilibus: non mentientis astu: sed compatientis affectu: quemadmodum dixerim: parum mihi uisus es attendisse: immo ego fortasse non satis hoc explanare poterim. Neque enim hoc ideo dixi: quæ misericorditer illa simulauerit: sed quia non ea sic simulauit: quæ faciebat similia iudæis: quemadmodum nec illa quæ faciebat similia gentibus quæ tu quoque commemorasti: atque in eo me: quod non ingræte fateor adiuuisti. Cum enim abs te quesisset in epistola mea: quomodo putaretur: ideo factus iudæis tanquam iudæus: quia fallaciter suscepit sacramenta iudeorum: & cum gentibus tanquam gentilis factus sit: nec tamen suscepit fallaciter sacrificia gentium. Tu respondisti in eo factum gentibus tanquam gentilem: quæ præputium recepit: quæ indifferenter permiserit uesci cibis quos dānant iudæi: ubi quæro utrum & hoc simulate fecerit. Quod si absurdissimum atque falsissimum est: sic ergo & illa in quibus iudeorum consuetudini congruebat: libertate prudenti: non necessitate seruili: aut quod est indignius: dispensatione fallaci: potius quam fideli. Fidelibus enim & iis quæ cognouerunt ueritatem: sicut ipse testatur. nisi forte & hic fallit: omnis creatura dei bona est: & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur. Ergo & ipsi paulo non solum uero: uerum etiam dispensatori: maxime fideli: non solum cognitori: uerum etiam doctori ueritatis: omnis utique in cibus creatura dei: non simulate sed

Fidelis quia fit et dicitur

uere bona erat. Cur ergo nihil simulate accipiendo sacrorum ceremoniarumque gentiliū: sed de cibis: & præputio:
uerum sentiendo: ac docendo: tamen tanquam gentilis factus est gentibus: & non potuit fieri iudæis tanquam iudæus:
nisi fallaciter suscipiendo sacra iudæorum: Cur oleastro inserto obseruauit dispensationis ueracem fidem & natu-
ralibus ramis: non extra sed in arbore constitutus: nescio quid dispensationis uelamen simulationis obtendit? Cur
factus tanquam gentilis gentibus: quod sentit docet: quod agit sentit: factus autem tanquam iudæus iudæis: aliud claudit in
pectore: aliud promittit in uerbis: in factis: in scriptis. Sed absit hoc sapere. Veritas enim debebat charitate de cor-
de puro & conscientia bona & fide non ficta: ac per hoc oibus oia factus est: ut oēs lucrifaceret non mentientis astu:
sed cōpatientis affectu. i. non oia mala hominum fallaciter agendo: sed aliorum oium malis oibus tanquam si sua essent mi-
sericordes medicinæ diligentia procurando: Cū itaque illa testamenti ueteris sacra etiam sibi agenda minime re-
cusabat: non misericorditer fallebat: sed oīno non fallens: atque hoc modo a domino deo illā uisum ad certi tēpōs dis-
pensationem iusta esse cōmendā: a sacrilegis sacrīs gentium distinguebat. Tunc autē nō mentientis astu: sed cō-
patientis affectu: iudæis tanquam iudæus fiebat: quando illos ab illo errore: quo uel in Christum credere nolebant
uel per uetera sacerdotia sua ceremoniarumque obseruationes se a peccatis posse mundari: fierique saluos existimabant
sic liberare cupiebat: tanquam ipse illo errore teneretur: diligens utique proximum tanquam se ipsum: & hæc aliis faciens
quæ sibi ab aliis fieri uellet: si hoc opus esset. Quod cum dominus monuisset: adiunxit. Hæc est autē lex & pro-
pheta: hunc cōpatientis affectum in eadem epistola ad Galathas præcipit dicens. Si præoccupatus fuerit ho-
mo in aliquo delicto: uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis intendens te ipsum ne & tu
teateris. Vide si non dixit fieri tanquam ille: ut illum lucrifacias: non utique ut ipsum delictum fallaciter ageret: aut
se id hæc simularet: sed ut in alterius delicto quid etiam sibi accidere posset attenderet: atque ita alteri tanquam sibi al-
tero uellet misericorditer subuenire: hoc est non mentientis astu: sed cōpatientis affectu. Sic iudæo: sic gentili:
sic cui libet homini Paulus in errore uel peccato aliquo constituto: non simulando quod non erat: sed compatiedo: quæ
esse potuisset: tanquam qui se hominem cogitaret: oīnibus oia factus est: ut omnes lucrifaceret. Te ipsum si placet ob-
secro re pauli sper intueri: te ipsum inquam erga me ipsum & recolere: uel si habes conscripta relege uerba tua in illa e-
pistola: quam mihi per fratrem nostrum iam collegam meum Cyprianum breuiorem misisti quam ueracem quam germa-
no quam pleno charitatis affectu: cum quædam me in te cōmisisse expostulasses grauius subiunxisti. In hoc lædi-
tur amicitia: in hoc necessitudinis iura uiolantur: ne uideamur certare pueriliter: & fautoribus inuicem uel de-
tractoibus nostris tribuere materiam contendendi. Hæc abs te uerba non solum ex aīo dicta sentio: uerum etiam bey-
nigno aīo ad consulendum mihi. Denique addis quod etiam si non adderes appareret: & dicis hoc scribo: quia te pu-
re & christiane diligere cupio: nec quicquam in mea mente retinere quod distet a labiis. O uir sancte mihi que ut deus
uidet aīam meam ueraci corde dilectæ: hoc ipsum quod posuisti in lris tuis: quod te mihi exhibuisse non dubito: hoc
ipsum oīno apostolum Paulum credo exhibuisse in lris suis non unicuique homini: sed iudæis & græcis & oibus gen-
tibus filiis suis: quos in euangelio genuerat: & quos pariendos parturiebat: & deinde posterorum tot milibus fide-
lium christianorum: propter quos illa memorie cōmendabatur epistola: ut nihil in sua mente retineret: quod di-
staret a labiis: Certe factus es etiam tu tanquam ego non mentientis astu: sed cōpatientis affectu: cum cogitares tã-
me non relinquendum in ea culpa in quã me prolapsus existimasti: quæ nec te uelles si eo modo prolapsus esses.
Vnde agens gratias beniuolæ menti erga me tuæ simul posco: ut etiam mihi non succenseas: quæ cum in opus-
culis tuis aliqua me mouerent: motum meum intimaui: tibi hoc erga me ab oibus obseruari uolens: quod erga
te ipse seruauit: ut quicquid improbandum putat in scriptis: nec claudant subdolo pectore: nec ita reprehendant
apud alios: ut taceant apud me: hinc potius existimans lædi amicitiam: & necessitudinis iura uiolari. Nescio. n.
ut uerū amicitia christiana putanda sint: in quibus magis ualet uulgare prouerbiū. Obsequiū amicos ueritas odii
um parit: quæ ecclesiasticum: Fideliora sunt uulnera amici: quam uoluntaria oscula inimici. Proinde charissimos nostros
qui nostris laboribus sincerissime fauerit hoc potius quam uerū amicitiam: quo sciant fieri posse: ut
inter charissimos nihil aliquid alterutro sermone contradicatur: nec tamen ipsa charitas minuatur: nec ueri-
tas odium pariat: quæ debetur amicitia: siue illud uerū sit quod contra dicitur: siue corde ueraci quælecuque dicitur:
nō retinendo in mente quod a labiis distet. Credat igitur fratres nostri familiares tui: quibus testimonium phibes
quæ sunt uerba Christi: me inuito factū: nec mediocriter de hac re dolore esse cordi meo: quæ litteræ meæ prius in multo-
rum manus uenerint: quæ ad te ad quem scriptæ sunt puenire potuerunt. Quod autē modo id acciderit: & longū est nar-
rare: & nisi fallor superfluum: cū sufficiat siquid mihi in hoc credatur: nō eo factum aīo quo putatur: nec oīno meæ
fuisse uoluntatis aut dispositionis aut consensionis aut saltem cognitionis: ut fieret. Hæc si non credunt quod te-
ste deo loquor: quid amplius faciã: non habeo. Ego tamen absit ut eos credam: hoc tuæ sanctitati maliuola mente
suggerere ad excitandas inter nos inimicitias: quas misericordia domini dei nostri auertat a nobis sed sine ullo no-
cendi aīo facile de homine humana uicia suspicari. Hoc enim me de illis æquum est credere: si uerba sunt Christi: nō
in contumeliam: sed in honorem facta: & disposita in domo magna: deo ad omne opus bonum. Quod si post
hanc attestationem meam: si in noticiã eorum uenerit: facere uoluerint: quæ non recte faciãt: & tu uides: quod sane scri-
pseram: nullū me librum aduersus te romanam misisse: ideo scripseram: quia & libri nomen: ab ipsa epistola discernebam.
Vnde omnino nescio quid aliud te audisse existimaueram: & romanam nec ipsam epistolam: sed tibi miseram: & aduersus
te non esse arbitrabar: quod sinceritate amicitia siue ad admonendum: siue ad te uel me abs te corrigendum:
fecisse me noueram: exceptis autem familiaribus tuis. te ipsum obsecro per gratiam: qua redempti sumus: ut quæ-
cunque tua bona quæ domini pietate tibi concessa sunt: in litteris meis posui: non me existimes insidioso blandi-
loquio posuisse. Siquid autem in te peccauit: dimittas mihi. Nec illud quod de te nescio cuius poetæ factum:

ineptius fortasse: q̄ litteratius a me commemoratum est: amplius q̄ dixi: ad te trahas: cum continuo subiecerim: nō hoc ideo me dixisse: ut oculos cordis reciperes: quos absit unq̄ ut amiseris: sed ut aduerteres: quos sanos & uigiles haberes: propter solam ergo palinodiam si scripserimus aliquid: quod scripto posteriore destruere debeamus imitandam: non propter Stesichori cæcitatem: quam cordi tuo nec tribui: nec timui: attingendū illud existimaui: atq; idētidem rogo: ut me fidēter corrigas: ubi mihi hoc opus esse prospexeris. Quāq̄ enim secundū honorum uocabula: quæ iam ecclesiæ usus obtinuit: episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Licet etiam a minore quolibet non sit refugienda uel dedignāda correptio. De interpretatione tua iam mihi persuasisti: q̄ utilitate scripturas uolueris transferre de hebræis: ut scilicet ea: q̄ a iudæis prætermissa uel corrupta sunt: proferres in medium: sed peto insinuare digneris: a quibus iudæis utrū ab eis ipsis: qui ante aduentum domini interpretati sunt: Et si ita est: quibus uel quonam eorum? An ab istis posterioribus: qui propterea putari possūt aliqua de codicibus græcis uel subtraxisse: uel in eis corrupisse: ne illis testimoniis de christiana fide uincerentur: Illi autem anteriores: cur hoc facere uoluerint: non inuenio. Deinde non bis mittas obsecro interpretationem tuam de .lxx. quam te edidisse nesciebam: librum quoq; tuum: cuius mentionem fecisti: de optimo genere interpretandi: cupio legere: & adhuc nosse: quomodo coarctanda sit in interpretatione peritua linguarū: coniecturis eorū: qui scripturas edisserendo pertractant: quos necesse est etiā si recte atq; uni us fidei fuerint uarias parere in multoq; locorum obscuritate sententias: quis nequāq; ipsa uarietas: ab eiusdē fidei unitate discordet: sicut etiam unius tractator: secundū eandem fidē aliter atq; aliter eundem locū potest exponere: quia hoc eius obscuritas patitur. Ideo autē desidero interpretationē tuam de .lxx. ut tanta latinorū interpretū qui qualescūq; hoc ausi sunt: quantum possumus: iperitia careamus: & hi qui me inuidere putāt utilibus laboribus tuis: tandem aliquādo si fieri potest: intelligant: propterea me nolle tuā ex hebræo interpretationē in ecclesiis legi: ne contra .lxx. auctoritatē tanq̄ nouū aliquid proferentes: magno scādalo perturbemus plābes christi: quarū aures & corda illam interpretationē audire consueuerunt: quæ etiam ab apostolis approbata est. Unde illud apud Ionam uirgultum si in hebræo: nec hedera est: nec cucurbita: sed nescio quid aliud: quod trunco suo nixum nullis sustentandum ad minuculis erigatur: mallet iam in omnibus latinis cucurbitam legi. Nō enī frustra hoc puo septuaginta posuisse: nisi quia & huic simile sciebant. Satis me immo fortasse plus q̄ satis: tribus epistolis tuis respondisse arbitror: quarum duas p̄ Cyprianum accepi: unam per firmum. Rescribe quod uisum fuerit ad nos uel alios instruendos. Dabo autem operam diligentiorē: quantum me adiuuat dominus ut litteræ: quas ad te scribō: prius ad te perueniant: q̄ ad quenq̄: a quo latius dispergantur. Fateor enim nec mihi hoc fieri uelle de tuis ad me: quod de meis ad te factū: iustissime postulas. Tamen placet nobis inuicē non rantū charitas: uerū etiam libertas amicitie: ne apud me taceas uel ego apud te: quod in nostris lris uicissimi nos mouet: eo scilicet aio qui oculis dei in fraterna dilectione non displicet. Quod si inter nos fieri posse sine ipsius dilectionis pernitiōsa offensione nō putas: nō fiat. Illa. n. charitas: quā tecū habere uelle profiteor: maior est: sed melior hæc minor q̄ nulla est.

Sancti Augustini episcopi ad beatum Hieronymum presbyterum expositionem petentis de eo quod scribit in canonica Iacobi. Siquis totam legem seruauerit: offēdat autem in uno: factus est omnium reus: ubi plurima tractat de connexionione uirtutum ac uitiorum secūdum philosophorum catholicorumq; sententias.

Epistola. CXV.

Quod ad te scripsi honorande mihi in Christo frater Hieronyme quærens de anima humana: si nascentibus singulis nouæ singulæ nunc usq; sunt: ubi peccati uinculum contrahunt: quod per sacramentum gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis soluendum esse non dubitamus: cum in non paruū uolumen procederet: nolui nulla alia onerare quæstione: sed quod urget acrius: multo minus est negligendum. Proinde quæro: & per deum obsecro: ut exponas mihi quod multis existimo profuturum: aut si iam uel abs te uel ab alio aliquo expositum habes: dirigas nobis quomodo accipiendum sit: quod in epistola Iacobi apostoli scriptum est. Quicumq; enim totam legem seruauerit: offēdat autem in uno: factus est omnium reus: quæ res talis ac tanta est: ut quod hinc tibi non iam olim scripsi: multum me poeniteat. De agenda namq; præsentis uitæ quomodo ad uitam perueniamus æternam: non de præterita perscrutanda: quam penitus demersit obliuio: sicut est illud quod de anima quærendum putauī: hæc uertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur: quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidam ruisset in puteum: ubi aqua tanta erat: ut eum magis exciperet ne moreretur: q̄ suffocaret: ne loqueretur: accessit alius: & eo uiso admirans ait. Quomodo huc cecidisti? At ille. Obsecro inquit cogita quomodo hinc me liberēs: non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur: & fide catholica tenemus de reatu peccati tanq̄ de puteo etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam: satis est ei: q̄ modum quomodo salua fiat nouimus: etiam si nunq̄ quomodo in malum illud deueniret nouerimus. Sed ideo putauī esse quærendum: ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ: aliquam teneamus incautius: quæ liberanda prius animam paruuli contradicat: negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento: q̄ anima paruuli de reatu peccati liberanda est: nec alio modo liberanda nisi gratia dei per Iesum christum dominum nostrum si possumus etiam ipsius mali causam & originem nosse: uaniloquis non disputatoribus: sed litigatoribus paratius instructiusq; resistimus. Si autē nō possumus: nō quia latet miseræ principiū: ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Aduersus eos autem qui sibi uidentur scire quod nesciunt: hoc tuiores sumus: q̄ hanc ignorantiam

Hinc deducitur cor
repto a minore.

Elegans dictu nō

rantiam

rantiam nostram non ignoramus. Aliud est enim quod nescire malum est: aliud quod sciri uel non potest: uel non opus est uel ad uitam quam quærimus indifferens est. Hoc est uero quod de litteris apostoli Iacobi nunc re-
 quiro: in hac ipsa qua uiuimus & ut semper uiuamus deo placere studemus actione uersatur. Quomodo igitur
 intelligendum est obsecro te: quicumque totam legem seruauerit: offendat autem in uno: factus est omnium reus. Ita
 ne qui furtum fecerit: imo uero qui dixerit diuiti: sede hic: pauperi autem tu ista illic: & homicidii & adulterii &
 sacrilegii reus est: Quod si non est: quomodo qui uno offendit factus est omnium reus? An illud quod dixit de
 diuite & paupere ad ista non pertinet: quorum si quis offenderit: fiet omnium reus? Sed recolendum est unde uenerit
 illa sententia: & quæ illa superiora pepererint: quibusque conexa dependeat. Fratres mei nolite inquit in persona-
 rum acceptione habere fidem domini nostri Iesu christi gloria. Etenim si introierit in conuentu nostro uir annulum
 aureum habens in ueste candida: introierit autem & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus ue-
 ste præclara: & dicatis ei: tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: tu ista illic: aut sede sub scabello pedum meorum
 nonne iudicatis apud uosmetipsos: & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi:
 nonne deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide: & hæc redes regni: quod repromisit deus diligētibus se?
 Vos autem exhonoraſtis pauperem: propter illum scilicet cui dictum est: ista illic: cum habenti annulum aureum
 dictum esset: tu sede hic bene. Ac deinde sequitur eandem ipsam sententiam latius uersans & explicans: nonne i-
 quit diuites per potentiam opprimunt uos: & trahunt ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen: quod i-
 uocatum est super uos? Siquidem legem perficitis regalem secundum scripturam: diliges proximum tuum si-
 cut teipsum: benefacitis. Si autem personas accipitis: peccatum operamini: redarguti a lege quasi transgressores.
 Vide quemadmodum transgressores legis appellat: qui dicunt diuiti sede hic: & pauperi ista illic. Vnde ne puta-
 rent contempibile esse peccatum: in hac una re legem transgredi: secutus adiunxit. Quicumque totam legem ser-
 uauerit: offendat autem in uno: factus est omnium reus. Qui enim dixit non mœchaberis: dixit: & non occi-
 des. Quod si non occidis: mœchaberis autem: factus es transgressor legis: propter id quod dixerat redarguti a
 lege: quasi transgressores. Quæ cum ita sint consequens uidetur: nisi alio modo intelligendum ostendatur: ut
 qui dixerit diuiti: sede hic: & pauperi ista illic: huic non honorem: quem illi deferens: & idolatra & blasphemus &
 adulter & homicida: & ne quod longum est: cuncta commemorem: reus omnium criminum iudicandus est. Of-
 fendens quippe in uno factus est omnium reus. At enim qui unam uirtutem habet: omnes habet: & qui unam
 non habet: nullam habet. Hoc si uerum est: confirmatur ista sententia: sed ego eam exponi uolo: non confirma-
 ri: quæ per se ipsam apud nos omnibus philosophorum auctoritatibus firmior est. Et illud quidem de uirtuti-
 bus & uitii: si ueraciter dicitur: non est consequens: ut propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de in-
 separabilitate uirtutum: nisi forsitan fallor: tamē si uerum memini: quod uix memini: omnibus philosophis pla-
 cuit: qui easdem uirtutes agenda uitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autem de paritate peccatorum soli Stoi-
 ci ausi sunt disputare: contra omnem sensum generis humani. quam eorum uanitatem in Iouiniano illo qui in
 hac sententia Stoicus erat: in aucupandis autem & defendendis uoluptatibus Epicureus de scripturis sanctis di-
 lucidissime conuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit: non pla-
 cuisse auctoribus nostris: uel ipsi potius: quæ per eos locuta est ueritati: omnia paria esse peccata. Quomodo
 autem fieri possit: ut etiam si hoc de uirtutibus uerum est: non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium
 peccatorum quantum possum adiuuante domino aperire conabor. Quod si effecero approbabis: ubi uero cau-
 sa defuerit: tu supplebis: certe hinc persuadet: qui unam uirtutem habuerit: habere omnes: & omnes deesse: cui
 una defuerit: prudentia: nec ignaua: nec iniusta: nec interpretans potest esse: nam si aliquid horum fuerit pru-
 dentia non erit. Porro si prudentia tunc erit si & fortis & iusta: & temperans sit: profecto ubi fuerit: secum ha-
 bet cæteras. Sic & fortitudo imprudens esse non potest: uel intemperans: uel iniusta: sic temperantia necesse est
 ut prudens: fortis: & iusta sit. Sic iusticia non est nisi sit prudens: fortis: temperans: ita ubi est una uera aliqua
 earum: & alia similiter sunt. Vbi autem alia defunt: uera una illa non est: etiam si aliquo modo similis esse ui-
 deatur. Sunt enim ut scis quædam uitia uirtutibus aperta discretionem contraria: ut imprudentia prudentia.
 Sunt autem quædam quæ tantum uitia sunt: ideo contraria: quadam tamen specie fallaci similia: ut eidem pru-
 dentia: non imprudentia: sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam: quæ usitatius in malitiosis intelligi: & uo-
 cari solet: non sicut nostra loqui scriptura consueuit: quæ sæpe astutiam in bono ponit. Vnde estote astuti: ut
 serpentes: & illud: ut & innocentibus det astutiam: quæ & apud illos: romana lingua disertissimus dixerit: neque
 illi tamen ad cauendum dolus: aut astutia deerant: astutiam ponens in bono: sed apud illos rarissimum: apud
 nostros frequentissimum est. Itemque in partibus temperantia: apertissime contraria est effusio parsimonie:
 ea uero quæ tenacitas dici uulgo solet: uitium quidem est: tamen parsimonie simile: non natura: sed fal-
 lacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est iniusticia iusticie. Solet autem quasi imita-
 ri iusticiam uindicandi se libido: sed uitium est. Ignauia fortitudini perspicue contraria est: duritia uero di-
 stat natura: fallit similitudine. Constantia pars quædam uirtutis est. Ab hac inconstantia longe abhorret:
 & indubie contra sistit. Pettinacia uero constantia dici affectat: & non est: quia illa est uirtus: hoc uitium. Ut
 ergo non iterum hæc eadem commemorare necesse sit: exempli gratia ponamus aliquid: unde possint cæ-
 tera intelligi. Catilina ut de illo scripserunt: qui nosse potuerunt: frigus: sitim: famem: ferre poterat: eratque
 patiens inedia: algoris: uigilia: supraque cuique credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus forti-
 tudine uidebatur: sed hæc fortitudo prudens non erat: mala enim pro bonis eligebat. Temperans non
 erat: corruptelis enim turpissimis fœdebatur. Iustus non erat: nam contra patriam coniurauerat. Et ideo

*Peccatorum paritatem
 asserunt stoici.*

Intemperans

*Salus dicitur
 Astutia in bono*

De Catilina

nec fortitudo erat: sed duritia sibi: ut stultos falleret: nomē fortitudinis iponebat. Nā si fortitudo esset: non uitiū sed uirtus esset. Si autē uirtus esset: ceteris uirtutibus tanq̄ inseparabilibus comitibus nunq̄ relinq̄retur. Quia propter dū quærēt etiā de uitiis: utrū ipsa similiter omnia sint: ubi unū erit: aut nulla sint: ubi unū nō erit: laboriosū est id ostēdere: propterea quia unī uirtuti duo uitia opponi solent. Et quod apte cōtrariū est: & quod specie similitudinis adumbrat. Vnde illa Catilinæ quia fortitudo nō erat: quæ esset cū secū uirtutes alias nō haberat: facilius uidebatur. Quod uero ignauia fuerit: ubi exercitatio q̄libet grauissimas molestias ppetiendi atq; tollerandi: supraq̄ cuiq̄ credibile est fuit ægre psuadere potest. Sed forte acutius intuētibus: ignauia apparet ipsa duritia: quia labore bonorū studiorū quibus uera acquirīt fortitudo neglexerat. Verūtamen quia sunt audaces qui timidi non sunt: & rursus timidi a quibus abest audacia: cū sit utrūq; uitiū: quoniā qui uera uirtute fortis est: nec temere aude: nec inconsulte timet: cogimur fateri uitia plura esse uirtutibus. Vnde aliq̄do uitiū uirtio tollitur: ut amore laudis: amor pecuniæ: aliq̄do unū cedit: ut plura succedāt: uelut qui ebriosus fuerit: si modicū biberit: & tenacitatē & ambitionē didicerit. Possunt itaq; uitia etiā cedere uitiis succedentibus non uirtutibus: & ideo plura sunt. Virtus uero quo una ingressa fuerit: quoniā secū ceteras ducit: profecto uitia cedēt oia q̄cūq; inerant. Non enī omnia inerant: sed aliquando totidē: aliquando plura paucioribus uel pauciora pluribus succedebant. Hæc utrū ita se habeant: diligentius inquirendū est. Non enī & ista diuina sententia est: quia dicitur: qui unā uirtutē habuerit: omnes habet: eiq; nulla inest: cui una defuerit: sed hoibus hoc uisū est: multū quidē ingeniosus: studiosus: sed tamē hominibus. Ego uero nescio quē admodū dicā: non dico uisū a quo denominata dicitur uirtus: sed etiā mulierē: q̄ uiro suo seruat: thori fidē si hoc faciat propter præceptū & promissum dei: & quæ primitus sit fidelis nō habere pudicitia: aut pudicitia nullā uel paruā esse uirtutē. Sic & maritū qui hoc idē seruat uxori: & tamē sunt plurimi tales: quorū sine aliquo peccato esse: neminem dixerim: & utiq; illud qualecūq; peccatū ex aliquo uitio uenit. Vnde pudicitia coniugalis in uiris foeminisq; religiosis cū procul dubio uirtus sit: non enī aut nihil aut uitiū est: non tamē secū habet omnes uirtutes. Nā si omnes ibi essent: nullū esset uitiū: nullū omnino peccatū. Quis autē sine aliquo peccato? Quis ergo sine aliquo uitio: id est fomite quodā uel quasi radice peccati: cū clamet qui supra pectus domini recūbebat: si dixerimus quia peccatū nō habemus: nos ipsos seducimus: & ueritas in nobis non est. Neq; hoc apud te diutius agendū est: sed propter alios qui forte hoc legerint dico. Nā tu quidē in eodē ipso opere splendido cōtra Iouinianū etiā hoc de scripturis factis diligenter probasti. Vbi etiā ex hac ipsa epistola cuius uerba sunt: quorū nunc intellectū requirimus posuisti: quod scriptū est: in multis enī offendimus omnes: non enī ait offenditis: sed offendimus omnes: cū christo loqueret apostolus: & cū hoc loco dicat. Quicūq; autē totā legē seruauerit: offendat autē in uno: factus est oium reus. Ibi non in uno sed in multis: nec quosdā sed omnes dicit offendere. Absit autē ut quisq; fidelis existimet tot milia seruorū christi: qui ueraciter dicunt se habere peccatū: ne se ipsos decipiant: & ueritas in eis nō sit nullā habere uirtutē: cū uirtus magna sit sapientia. Dixit autē ipsa sapientia homini. Ecce pietas est sapientia. Absit ergo ut dicamus tot ac tantos fideles & pios homines dei non habere pietatē quā græci uel eusebiani uel expressius & plenius theosebia uocant. Quid autē pietas est: nisi dei cultus: & unde ille colit nisi charitate. Charitas igitē de corde puro & cōscientia bona & fide nō ficta magna & uera uirtus est: quia ipsa est & finis præcepti. Merito dicta est fortis sicut mors: quia siue nemo eā uincit sicut mortē: siue quia in hac uita usq; ad mortem est mensura charitatis: sicut dominus ait. Maiorē hac charitatē nemo habet: q̄ ut animā suam ponat pro amicis suis: siue potius: quia sicut mors aīam euellit a sensibus carnis: sic charitas a cōcupiscentiis carnalibus. Huic subleuit scientia cū est utilis: nā sine illa inflat. Quod uero illa ædificando impleuerit: nihil ibi ista inane quod inflat inuenit. Utile porro scientiā definiendo monstrauit: ubi cū dixisset. Ecce pietas est sapientia continuo subiunxit. Abstineret uero a malis: scientia est. Cur ergo non dicimus qui hanc uirtutem habet habere omnes: cū plenitudo legis sit charitas. An quanto magis est in homine: tanto magis est uirtute præditus. Quanto autem minus: tanto minus est uirtus: quia ipsa est uirtus: & quanto minus est uirtus: tanto minus est uitiū. Vbi ergo illa plena & perfecta erit: nihil ex uitio remanebit. Proinde mihi uidentur stoici falli: quia proficiētē hoīem in sapientia non lunt omnino habere sapientiā: sed tunc habere cū in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant: sed nisi ex profundo quodā emergendo repente emicetur in auras sapientiæ liberās: nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominē præfocandū utrū aquam stadiis multis super se habeat altā: aut unū palmū aut digitū: sic illos qui tendunt ad sapientiā proficere quidē dicunt: tanq̄ ab imo surgentes gurgitis in aerē: sed nisi totā stultitiā uelut opprimētē aquā proficiendo uelut emergendo euaserint: non habere uirtutem: nec esse sapientes. Vbi autē eualerint mox habere totā: nec quicq; stultitiæ remanere: unde omnino ullū peccatū possit existere. Hæc similitudo: ubi stultitia: uelut aqua & sapientia: uelut aer ponit: ut animus a præfocatione stultitiæ tanq̄ emergens in sapientia repente respiret: nō mihi uidetur satis accommodata nostræ scripturæ auctoritati. Sed illa potius: ut uitiū uel stultitia tenebris luci aut uirtus & sapientia cōparetur: quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt: non itaq; sicut de aquis in aerem surgens: ubi eas summū transierit repente quantum sufficit inspiratur: sed sicut de tenebris in lucē procedens: paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissime fiat: iam eum tamen dicimus tanq̄ de abditissima spelunca egredientē: uicinia lucis afflatū tanto magis: quanto magis propinquat egressus: ut illud qd̄ in eo lucet: sit utiq; ex lumine: quo progreditur. Illud autem quod adhuc obscurum est: sit ex tenebris unde egreditur. Itaq; & non iustificabitur in conspectu dei omnis uiuens: & tamen iustus ex fide uiuit. Et indui sunt sancti iusticia: aliis maius: aliis minus. Et nemo hic uiuit sine peccato: & hoc aliis maius: aliis minus. Optimus autem est qui minimum.

Sed

Virtus a uero dicitur

Eusebia
Theosebia
Pietas
Charitas

1 Corin. 13

Stoici error

Sed quid ego tanq̄ oblitus cui loquor: doctore simili factus sum: cū proposuerim qd abs te discere uelim: Sed
 quia de peccator: paritate: unde ad id quod aieba incidit q̄stio: examinādā tibi sententiā meā promere statue
 ram: iam eā tandē aliq̄do concludā. Quia & si ueḡ est: eū qui habet unā omnes habere uirtutes: eū qui unā nō
 habet: nullā habere: nec sic peccata sunt paria: quia ubi uirtus nulla est: nihil quidē rectū est: nec tamē ideo nō
 prauo prauius est: distortoq; distortius. Si autē: quod puto esse uerius: sacriscq; litteris cōgruentius: ita sūt animæ
 intentiones: ut corporis mēbra: nō q̄ uideant locis: sed q̄ sentiant affectibus: & aliud illuminat̄ amplius: aliud
 minus: aliud omnino caret lumine: & tenebroso inumbrat̄ obstaculo: p̄fecto ita ut quisq; illustratione piæ cha
 ritatis affectus est: in alio actu magis: in alio minus: in aliquo nihil: sic potest dici habere aliā: & aliā non habere
 aliā magis: aliā minus habere uirtutē. Nā & maior est in isto charitas: q̄ in alio: recte possumus dicere: & aliqua
 in isto: nulla in illo: quantum p̄tinet ad charitatē: quæ p̄tatis est: & in ipso uno homine q̄ maiorē habuit pudici
 tiā: q̄ patientiā: & maiorē hodie q̄ heri: si p̄ficit: & adhuc non habeat continentiā: & habeat non paruam miseri
 cordiā: & ut generaliter breuiterq; cōplectar: quæ de uirtute habeā notionē: quod ad recte uiuendū attinet: uir
 tus est charitas: qua id quod diligendū est: diligit. Hæc in aliis maior: in aliis minor: in aliis nulla est. Plenissima
 uero quæ iā non possit augeri: q̄ diu hic homo uiuit est i nemine. Quādiu autē augeri potest: p̄fecto illud: qd
 minus est: q̄ debet ex uitio est. Ex quo uitio nō est iustus in terra q̄ faciat bonū & non peccet. Ex quo uitio nō iu
 stificabitur in cōspectu dei omnis uiuēs. Propter quod uitii: si dixerimus: quia peccatū nō habemus: nosmetip
 sos seducimus: & ueritas in nobis nō est: propter quod etiā: quantumlibet p̄fecerimus: necessariū est nobis dice
 re: dimitte nobis debita nostra: cū iam oīa in baptismo dicta: facta: cogitata: dimissa sint. Quid itaq; qui recte
 uidet: unde & quando & ubi speranda sit illa p̄fectio cui nō sit: qd̄ adici possit: Si autē p̄cepta nō essent nō
 utiq; esset: ubi se homo certius inspiceret: & uideret: unde auerteret: quo conaret: quare gratularet quid p̄ca
 retur. Magna est ergo utilitas p̄ceptoꝝ: si libero arbitrio tantū detur: ut gratia dei amplius honoret. Quæ si
 ita se habet: unde fiet oīum reus: si in uno offenderit: qui totā legē seruauerit: An forte quia plenitudo legis chari
 tas est: quæ deus proximusq; diligit: in quibus p̄ceptis charitatis tota lex pendet & propheta: merito sit reus
 oīum: qui cōtra illā facit: in qua p̄dēt oīa: Nemo autē peccat nisi aduersus illā faciendo: quia nō adulterabis: non
 homicidiū facies nō furaberis: non cōcupisces: & si quod est aliud mandatū: in hoc sermone recapitulat̄: in eo q̄
 diligis proximū tuū tanq̄ teip̄sū. Dilectio pximi malū non operat̄. Plenitudo autē legis charitas. Nemo autē dili
 git proximū: nisi diligens deū: & hoc q̄tū potest: proximo ip̄ndat: quē diligit tanq̄ seip̄sū: & ut ille diligit deū:
 quē si ipse nō diligit: nec se nec proximū diligit. Ac p̄ hoc qui totā legē seruauerit: si in uno offenderit sit oīum re
 us: quia cōtra charitatē facit: unde tota lex p̄dēt. Reus itaq; sit oīum: faciendo cōtra eā: in qua p̄dēt oīa. Cur
 ergo non dicant̄ paria peccata: An forte quia magis facit cōtra charitatē: qui grauius peccat: minus qui leuius.
 Et hoc ipso quod admittit: sit quidē oīum reus: sed grauius peccans uel i pluribus peccans magis reus. Leuius
 autē uel in paucioribus peccans minus reus: tanto maiore scilicet reatu q̄to amplius: tātō minore quanto minus
 peccauerit: tamē etiā si in uno offenderit reus est: quia cōtra eā facit: in qua pendēt omnia. Quæ si uera sūt: eo
 modo & illud absoluit: quod ait homo etiā apostolicæ gratiæ. In multis enī offendimus oēs. Omnes enī offen
 dimus: sed alius grauius: alius leuius. Quāto quisq; grauius leuiusq; peccauerit: tātō in peccato cōmittēdo ma
 ior: quāto in diligēdo deo & proximo minor. Et rursum tātō minor in peccati p̄p̄tatione: quāto maior in dei &
 pximi dilectione. Tātō itaq; plenior iniquitatis: quāto inanior charitatis. Et tūc p̄fecti sumus in charitate: quā
 do nihil restat ex infirmitate. Nec sane quantum arbitror putandū est leue esse peccatū i personæ acceptione ha
 bere fidē domini Iesu christi: si illā distantiā sedendi ac standi ad honores ecclesiasticos referamus. Quis enim
 ferat eligi diuitem ad sedem honoris ecclesiæ contempto paupere instructiore atq; sanctiore: Si autē de quoti
 dianis confessibus loquitur: quis non hic peccat: si tamen peccat: nisi cū apud se ip̄sū intus ita iudicat: ut ei tanto
 melior quanto ditior illo uideatur. Hoc enim uidetur significasse eum dicit. Nōne iudicatis apud uosmetip̄sos:
 & facti estis iudices iniquarū cogitationum. Lex itaq; libertatis lex charitatis est: de qua dicit: si tamen legem p̄
 citis regalem secundum scripturas: Diliges proximum tuum sicut teip̄sum: benefacis. Si autem personas acci
 pitis: peccatum operamini: redarguti a lege tanq̄ transgressores. Et post illam sententiā ad intelligendum dif
 ficillimam de qua satis dixi: quod est dicendum putauī eandem legem libertatis cōmemorans: sic loquamini in
 quit: & sic facite: sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Et quoniam quid paulo ante dixerit nouit: quo
 niam in multis offendimus omnes: suggerit dominicam tanq̄ quotidianam quotidianis: & si leuioribus tamen
 uulneribus medicinam. Iudicium enim inquit sine misericordia illi: qui non facit misericordiam. Hinc enim &
 dominus dimitte inquit: & dimitetur uobis: date: & dabitur uobis. Superexaltat autem misericordia iudicium
 non enim est aduerso iudicio: sed sepe exaltat: quia plures per misericordiam colliguntur. Sed qui misericordi
 am p̄stiterūt (Beati enim misericordes: quia ipsis miserebitur deus) & hoc utiq; iustum est: ut dimittatur eis:
 quia dimiserunt: & detur eis: quia dederunt. Inest quippe deo & misericordia iudicantis: & iudicium miserantis:
 propter quod ei dicitur. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quisquis uelut nimium iustus
 propter quod ei dicitur. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quisquis uelut nimium iustus
 iudicium sine misericordia quasi securus expectat: irā iustissimam prouocat quam timens ille dicit. Ne intres
 in iudiciū cū seruo tuo. Vnde dicitur populo cōtumaci. Quid uultis mecum iudicio cōtendere: Cū enim rex iu
 stus sederit in throno: quis gloriat̄ castū se habere cor: Aut quis gloriabit̄ mundū se esse a peccato: Quæ igit
 spes est: nisi superexaltet misericordia iudiciū: Sed erga illos q̄ misericordiā fecerunt: ueraciter dicendo: Dimit
 te nobis: sicut & nos dimittimus: & sine murmuratione dādo: hilarē enī datorē diligit deus. Deniq; sanctus laco
 bus iam ex isto loco de misericordiæ operibus loquitur: ut quos uehementer illa sententiā terruerat consoletur
 .clxxii

700 b. 3

Luce 6

Matth. 5

psal. 100

psal. 117

1 Cor. 13

Matth. 5

2 Cor. 13

cum admonet: quomodo etiā quotidiana peccata sine quibus hic non uiuūt: quotidianis remediis expiētur: ne homo qui cū in uno offenderit: sit oīum reus: in multis offendēdo: quia in multis offendimur: propter magnū aggerē reatus sui minutatū collectū ad tribunal tāti iudicis pueniat: & cā quā non fecit misericordiā non inueniat: sed potius dimittēdo atq; dando mereat sibi dimitti peccata: reddiq; promissa. Multa dixit: quibus tibi tādū fortassis inferrē: qui hęc quæ tamē approbas: nō expectes discere: q; ea docere consueuisti. Siquid autē est in eis: quum ad rē ipsā pūnet: nā quali eloquio explicata sint: nō nimis curo: siquid ergo in eis est qd' eruditionē offendat tuā: q; ut rescribendo admoncas: & me corrigere non graueris. Infelix est enī qui non tantos etiā sanctos tuos: studio: labores: & digne honorat: & de his domino deo nostro: cuius munere talis es: gratias agit. Vnde cū libentius debet a quolibet discere quod inutiliter ignoro: q; prōptius quoslibet docere quod scio: q; iustus abs te hoc charitatis debitū flagito: cuius doctrina in nomine & adiutorio domini tantū in latina lingua ecclesiastica littera adiuta sunt: quum unq; antea potuerunt. Maxime tamē istā sententiā: quicūq; totā legem serua uerit: offendat autē in uno: factus est oīum reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit tua dilectio: per dominum obsecro: ut id nobiscum communicare digneris.

CA. gumētū excerptū ex secūdo libro retractationū beati Augustini de duabus epistolis siue tractatibus directis beato Hieronymo: uidelicet de pximo precedēti: & alio q; habet inter q̄stiones de origine animæ.

Scripsi etiā duos libros ad presbyterū Hieronymū si dentē in Bethleē. Vnū de origine animæ hominis Aliege de sententiā Iacobi apostoli: ubi ait. Quicūq; totā legē serua uerit: offendat autē in uno: factus est oīum reus: de utroq; cōsulens eū: sed in illo priore q̄stione quā proposui ipse nō solui. In posteriore autē quid mihi de illa soluenda uideret non tacuit: sed utrū hoc approbaret etiam ille consuluit: rescripsit autē laudans eandē cōsulationē meā: sibi tamen ad respondendū ociū non esse respondit. Ego uero quousq; esset cor porē: hos libros edere nolui: ne forte responderet aliqdō: & cū ipsa responsione eius potius ederent. Illo autē de sancto ad hoc edidi priorē: ut qui legit admoneatur aut non q̄rere omnino quomodo detur anima nascentibus: aut certe de re obscurissima eā solutionē q̄stionis huius admittere: quæ contraria non sit apertissimis rebus quas de originali peccato fides catholica nouit in paruulis nisi regenerentur in christo sine dubitatione dānādis. Posteriorē uero ad hoc ut q̄stionis de qua ubi agitur: etiam quæ nobis uisa est solutō ipsa noscatur. Hoc opus sic incipit dominum nostrum qui uos uocauit.

Beati Hieronymi de corpore & sanguine christi.

Epistola. CXVI.

Magnitudo celestium beneficiorum angustias humanæ mentis excedit. Et propterea ordinauit ita diuina prouidentia: ut quod capere in nobis ratio reus mole uicta non poterat: fides deuota conciperet: & intellectū credulitatis robusta nutrirēt. Cū ergo propter transgressionem Adæ origini: & morti teneremur obnoxii: prospiciens ex alto deus ex quo essemus graui debitores iuxta qualitatem captiuitatis: reparauit munus redemptionis: id est pro debita morte offerret indebitā: quia nec nos habebamus unde uiucremus: nec iste unde moreretur. Materiam ergo de nostra mortalitate suscepit: ut de sua immortalitate collata mori possit uita pro mortuis. Et quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris: & syderibus illaturus necessarium erat: ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur: uel iugiter iure per mysterium quod semel offerebatur in præcium: ut quia quotidiana & ineffesa currebat pro hominum salute redemptio perpetua esset etiam redemptionis oblatio: & perennis illa uictima uiueret in memoria: & præsens semper esset in gratia. Vera tunica & perfecta hostia fide æstimandi non specie: nec exterioris cōfenda uisu hominis sed interioris affectu. Vnde merito celestis confirmat auctoritas: quia caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quādo quidem qui auctor est muneris ipse est etiam testis ueritatis. Nam uisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui: uerbo suo secreta potestate conuertit: ita dicens Accipite & comedite hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita: Accipite inquit: & bibite hic est sanguis meus. Ergo ut ad nutum præcipientis domini repente ex nihilo substituerunt excelsa cælorum: profunda fluctuum: uasta terrarum: parem potentiā in spiritalibus sacramentis uerbi præbet uirtus: & rei seruit effectus. Quanta itaq; & q̄ celebrāda uis diuinæ benedictionis operetur: & quomodo tibi nouū & impossibile uideri non debeat: q; in christi substantiā terrena & mortalia commutantur: te ipsum qui iam in christo es regeneratus interroga dudū alienus a uita: peregrinus a misericordia: a salutis uia intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus christi legibus & salutaribus mysteriis innouatus in corpore ecclesiæ non uidēdo sed credēdo trāsuisti. Et de filio pditionis adoptiuus dei fieri occulta puritate meruisti in mensura uisibili permanens maior factus es teipso uisibiliter sine quātatis augmento: cū ipse atq; idem esses multo aliter fidei processibus extitisti: in exteriorē nihil additū est: & totum in interiorē mutatum est: ac si homo christi filius effectus: & christus in hominis mēte formatus est: sicut ego sine corporali sensu præterita uisitate deposita subito noua indutus es dignitate: & sicut hęc quæ in te deus læsa curauit: infecta diluuit: maculata deterisit: non sunt oculis nec sensibus tuis credita: ita cum reuerendo altari celestibus cibus faciendis accedis sacrum dei tui corpus & sanguinem respice: honora: mirare: mente cōtinge: cordis manu suscipe: & maxime haustu interiori assume. Quod si illius ueteris legis māna: de quo legitur pluit eis māna: ut ederent: hoc unicuiq; sapiebat quod desideris cōcupierat. Aliudq; erat quod sumebatur: aliud quod uidebatur: inuisibiliterq; sapor ille in singulorū sensibus formabat. Si ergo illud ueteris legis manna cælitus elapsum per multumodas suauitates naturæ suæ meritū & generis sui excedebat intuitum: & si creaturam suam dispensatio largitoris multiplici diuersitate cōsiderat: ut præberet gustus: quod ignorabat aspectus: quia iuxta recipiētis desiderium esse illius nouitas

nouitas & dignitas nascebat. Vñ quęq; eni uariis & alienis saporibus reficiebat mellifluū pluuię illius donū: & multiplex sicci imbris obsequiū: quę cū ita sint: quod illic auiditas faciebat: hic fides faciat: & sicut in corpore cibibus sapiebat: in pectore deus crudelitate proficiat: sicut legimus: Accedat homo ad cor altū: & exaltabitur deus. Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus: hic benedictio operet in sensibus. Ad cognoscendū & percipiendū sacrificiū ueri dominici corporis: ipsa te roborat potentia cōsecratoris: & qui tunc latuit pręfiguratus in mānā: sic tibi nunc manifestatus in gratia. Ipsū autē fuisse in mānā illius specie pręfiguratū etiā propheta euidenter ostēdit dicēs: panē cęli dedit eis: panē angelorū māducauit homo. Et q̄s panis est angelorū: nisi christus: qui cibo suę charitatis & lumine claritatis nos satiat. Et hūc dat panē: dicēte propheta: Sexta die duplum colliges: dū eni primo a dominica die in lege tribuit: & i solo sabbato denegat: iā tūc christus ab ecclesia cui domini cū resurrectionis diē consecrauit: recipiendus ostendit: & synagogę ad quā cultus sabbati pertinebat: negādus esse p̄cipit: dū dies qui est dies septimus cęlestis panis fraude multat: de quo panis uetus narrat historia: nec quę plus collegerat habuit amplius: nec qui minus parauerat reperit minus: eo quę eucharistię p̄ceptio nō in q̄titate: sed i uirtute cōsistat: quę corpus domini sacerdote dispensante tantū est i exiguo: q̄tū esse cōstat i toto: quę cū ecclesia fidelium sumit: sicut plenū in uniuersis: ita integrū esse p̄bat in singulis: de quo sēsu apostolica sentētia deriuata est dicēs: quę multa habet nō abūdabit: & qui modicū habet nō miorabit. Nō eni de cōmuni pane accipi dīctū potest: quę si forte esuriētibus apponeremus: nō ex toto pueniret ad singulos: quia particulati & minutati p̄portioe sua unusquisq; pręsumeret: de hoc uero pane cū assumit nihil minus habet singuli: quę uniuersi: totū unns totū duo: totū plures sine diminutioe accipiūt: quia benedictio huius sacramēti scit distribui: nec scit distributioe cōsumi. Sacramēti itaq; huius formā etiā in iudæorū paginis uidemus expressā. Nā de Melchisedech in Genesi legimus. Et Melchisedech rex Salē obtulit panē & uinum: & benedixit Abraham. Fuit autē sacerdos dei altissimi: dūq; a pręputio: id est a gētili circūcisio futura benedicti: ecclesię gloria prędicat: & synagogę i fidelis populus ex gēnibus acquisitus pręponit. Huius ergo Melchisedech genealogia uel origo notitiā illius tēporis latuit: & oblatione panis & uini hoc christi sacrificiū pręfigurauit: de quo p̄pheta pronūciat. Tu es sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. Nā & Moyses de eo mysterio loquēs: uinū & sanguinē sub una appellatione significat: & i benedictione patriarchę dominicā passionē multo amplius demōstrat: ita i quiens. Lauabit i uino stolā suā: & i sanguine uuę palliū suū. Aduerte quę euidēter cōstat uini creaturā christi sanguine occupatam: & quid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas: ipso domino attestante cognosce. Nisi inquit manducaueritis carnē filiū hominis: & biberitis eius sanguinē: non habebitis uitā in uobis. Quod testimoniū contra Pellagium blasphemias euidentissimū atq; ualidissimū est: qui afferere arrepta impietate pręsumit: nō propter uitā: sed p̄pter regnū cęlorū baptismū paruulis cōferendū. Sub his eni dei uerbis: quibus euangelista pronūciat nō habebitis uitā in uobis: aperte intelligendū est: quę omnis anima munere baptismi uacua non solū gloria careat: sed & uitā. Hoc itaq; dominici sanguinis uinū aqua esse miscendū non solū traditione: sed ipso genere passionis ostēdit: ex cuius sacro latere sanguis & aqua lacę illusione profluxit sicut & propheta multo ante pręcinit dicēs. Percussit petra: & effluerūt aquę. Et apostolus. Bibebāt inq; de cōsequēte eos petra. Vides quę qui biberit de christi gratia: sequit eū christi misericordia. Sed & i Salomone de ipso deo prędictū legimus: sapiētia iquit ædificauit sibi domū: id est corpus hoīs assūpsit: in quo habitat plenitudo diuinitatis. Excidit colūnas septē: quia illū benedictio gratię sepius impleuit: imactauit hostias suas: miscuit in cratere uinū suū: & parauit mensā suā. Et in se quēt. Venite: & edite de meis panibus: & bibite uinū quod miscui uobis. Admixtū ergo aqua uinum legimus. Nūc causā quare utrūq; dominus misceri uoluerit inquiramus. Quādo i iudæorū cōuiuio nuptiali uinū: id est fides in eis deficiebat: uinū inquit deficiebat: quia uinea fructū negabat: de qua dicit. Expectabā ut faceret uuas fecit autē spineas: unde & sertū spineū capiti redēptoris iposuit: quādo dominus nuptiali tēpore: id est quādo sponsus se ecclesię suę paschali exultatione iungēdo aquas in uinū cōuertit: manifeste pręfigurās multitudines gentiū de sanguinis sui gratia esse uēturas. Per aquas eni populos significari satis aperitur eloquiis: sicut legitur. Aquę istę quas uidisti populi sunt & gentes & linguę. Vnde & aduertimus in aquis figurā gentiū demonstrari: i uino autē sanguinē dominicę passionis ostēdi. Ac sic cū in sacramentis uino aqua miscetur christo fidelis populus incorporatur: & iungitur: & quadā ei copula perfectę charitatis unitur: ut possit dicere cū apostolo. Quis nos separabit a charitate christi? Tribulatio: an āgustia: an persecutio: & reliquę. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur: quam fides in ipso peccatore: affectus iusticię: misericordia pietatis infundunt. Etiam in hoc ipso: quę in numerosis tritici granis panem confici nouimus: unitatem cōstat assignare populorum. Sicut enim frumentum quod sola purgantis sollicitudine ad candidam speciem molarę labore perficitur ac per aquā & ignem in unius panis substantiam congregatur: sic uarię gentes diuersęq; nationes: in unam fidem cōueniētis unum de se christi corpus efficiunt: & christianus populus quasi tritici grana innumerabilia in sacrilegis nationibus fide purgata atq; cribrata discernitur: Et in unū: quasi infidelium lolio per transeunte colligitur: & duorum testamentorum instructione: uelut frumentum gemino molarum opere curatum nitescit. Et in illā primę originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi uel per ignem spiritus sancti: æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confectione panis ad unationem non possunt: & sicut aquę ad propriam redire substantiam in uinum permixtę iam non possunt: sic & fideles quicq; atq; sapientes: quę redemptos se christi sanguine & passione cognoscunt: ita debent quasi inseparabili membra: capiti suo: fidei obseruatione: & ardentissima religione sociari: ut ab eo non uoluntate: non necessitate sciungi: nō illa terrenę spectatione: nō deniq; ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisq; primarias creaturas: nutu diuinę potentię:

præsentia sumæ maiestatis i dominici corporis trāsire posse naturā: cū ipsū hoīem uideat artificio cælestis misericordiae christi corpus effectū. Sicut aut̄ quicūq; ad fidē christi ueniens ante uerba baptismi: adhuc i uiculo ē ueteris debiti: his uere memoratis mox exiit omne fæce peccati: ita q̄do benedicēda uerbis cælestibus creaturæ sacris altaribus iponunt: ante q̄ iuocatiōe sui nominis cōsecrant: substantia illic ē panis & uini: post uerba autē corpus & sāguis est christi: q̄d aut̄ mixtū est: si ea q̄ uerbo potuit creare: uerbū possit creata cōuertē. Immo iā minoris uidet esse miraculi: si id q̄d de nihilo agnoscit cōdidisse: iā cōditū i melius ualeat cōmutare. Reque qd ei possit esse difficile: cui facile fuit hoīem de limi materia figurare: imaginē etiā suæ diuinitatis iducere: cui prōptū est eū rursū reuocare de iseris: restituere de pditione: reparare de puluere: de terra i cælū leuare: de hoīe angelū facere: corpus humanū cōforme corpori suæ claritatis reddere: & figmētū suū i regni sui cōsortio sublimare: ut qui corpus nostræ fragilitatis assūperat: nos i corpus suæ immortalitatis assumat: ad quā gloriosam resurrectionē piis nos operibus præparare dignet: qui uiuit & regnat in sæcula sæculorū. Amen.

Incerta Homelia super euangelio secundum Mattheum.

.CXVII.

Sanctus euangelista docet nos necessitate inopia tolerantes subsidii causa amicū debere perquirere: & id qd̄ deest ad refectiōe alterius: oportere ab altero mutuari. In tātū aut̄ ad postulatū peruicacē esse uoluit petitorē: ut nec nocturnis horis pulsare amicū ianuā desinat: nec excitare eū dubitet q̄scētē: ita etiā ut tædiū inferēs ipudētia mereat: qd̄ amicitia nō meret: & cōmunionē panis extorq̄at iportunitas: quā non ipetrat humanitas. Ait enī. Q̄ uis uestrū habebit amicū: & ibit ad illū media nocte &c. Videt ergo secundū litterā aliquid persuadere: ut media nocte quiescenti amico: & clauso cubiculo dormienti molesti esse minime desinamus. Sed si ad spiritalē nos intelligentiā reuocemus: inueniemus non dure dominū: sed utiliter præcepisse. Nā utiq; postq̄ discipulos orationē dominicā docuit: hanc subiicit parabolā: ut teligeremus iportunos nos amicos esse debere: non exostulando aliquid: sed potius præcandō: id est christū nō carnali manu percutiendos: sed spiritali oratione pulsando. Ipse enim si recte uiuimus amicus noster est. Nam quis amicitior nobis est: q̄ ille qui præcio sui sanguinis nos redemit. Ipse inq̄ amicitior omnibus est: qui cū sit dominus: amicus esse dicatur: dicens ad apostolos. Iam non dicam uos seruos: sed amicos. Huius ergo amici ostium incessabiliter pulsare debemus: & horis eū inquietare nocturnis: & usq; adeo molesti esse: ut iportuni etiā iudicemur. Sed non huius iportunitatis uereamur: offensam: quia hæc apud dominū iportunitas opportuna ē. Acceptor enim est illi i pudens deprecatio: q̄ secura præsumptio: hoc est plus meretur qui sollicitus orat instanter: q̄ qui confidens dissimulat negligenter. Ait enim & ille si perseuerauerit pulsans: perseuerans igitur meretur accipere: quod alibi euidentius dicit. Qui perseuerauerit usq; in finē: hic saluus erit. Non multū ergo iuuat frequentare orare: cui contingerit aliquando cessare. Semp̄ igitur & sine intermissione petendū est: & pulsandū: ne præcatio ante acta nihil prosit: si non ad finē eodē quo coeperit tenore peruenerit. Dico inquit uobis & si non dabit illi surgens eo q̄ amicus eius sit: propter importunitatē eius surget & dabit: magna p̄seuerantia est: quæ quīs importuna est: q̄q̄ molesta sit deo: tamē plus amica est q̄ amicus. Ecce enī quod amico negatur: perseuerantia promeretur. Illi recusat de fiducia: huic de contētiōe cōpatitur. Illi non largitur familiariter pulsanti: huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsemus igitur ostiū domini non solū per fidē: sed etiā perseuerantia: ut aperiatur nobis & media nocte pulsemus: ne grauis nos ad uigilandū peccatorū sonus inuadat. Quod scriptum est: beati serui quos cū uenerit dominus inuenerit uigilantes. Hoc aut̄ ostiū aperiiri sibi apostolus exposcit: non solū suis: sed et propriis orationibus obsecrans se iuari: dicens. Ut aperiatur mihi ostiū ad loquendū mysterium christi: scilicet aperto ostio illos sacramenti panes accipere desiderans: de quibus esurientis gentilis populi ad cognoscendū dominū inedia saturatur. Et nos ergo pulsemus hoc ostiū: & perseueranter oremus: ut ex ipso sapientiæ & scientiæ panē accipere mereamur. Nā nisi substantiā exinde sūperimus: fraternitatis istius desiderium proprio sermone reficere non ualemus: uel homo iste quilibet christianus intelligitur: qui fidē trinitatis tantūmodo intelligit: & quod necessariū est: nisi alter eū doceat ignorat. Amicus uero eius ut diximus christus est. Quod dicit uadit ad illū media nocte: id est i nouissimo tēpore: & dicit illi cōmoda mihi tres panes: ac si dicat aīa illa ad christū: Cōmoda mihi fidē trinitatis: & fac me intelligere quæ admodū operari me oportet. Amicus meus uenit de uia: ac si dicat sensus meus ambulauit per diuersas regiones: & rediens ad me uacuus est: non habeo alimēta spiritalia quæ ante illū ponam: nisi in me doceas fidem trinitatis: sp̄e charitatem: & omne quod ei tribuā: nec unde eū doceā habeo. Ad quē ille respondēs deintus dicat. Noli mihi molestus esse &c. Distulit quidē desiderii: sed non abstulit: ut plus nos q̄ramus: & inuentus strictius teneatur: quod uero dicit: Pueri mei mecū sūt: ac si dicat dominus christus omnipotens: sancti mei quos uolui iam mecū sūt. Non possum surgere: & dare tibi: ideo negat petitionē: ut probet cuiuslibet perseuerantiā. Et quod dicit si non dabit illi surgens: eo q̄ amicus est: p̄pter iportunatē tamē eius surget: & dabit illi quotquot habet necessarios: sic & dominus Iesus amicus noster & frater christianorū: omni iportune fideliterq; petenti: pro iugi petitione quicquid in nomine eius petierit: sine difficultate tribuet. Sicut & sequitur: ego uobis dico. Petite & dabitur uobis: q̄rite & inuenietis: pulsate & aperiatur uobis: id est petite patrē: q̄rite filiū: pulsate spiritū sanctū: uel petite cogitationibus: q̄rite uerbis: pulsate operibus: siue petite fide: q̄rite opere: & pulsate scientia: & ecce omnia aperiuntur uobis. Quis autē ex uobis patrē petit panē: nūquid lapidē dabit illi? Ac si dicat: qui petit a domino charitatē & dilectionē: non illi dat duritiā cordis. Aut piscem: nūquid pro pisce serpentem dabit illi? per piscē fides intelligitur: per serpentem infidelitas: ac si dicat: si petis a domino fidem: non tribuit tibi infidelitatem. Aut si petit ouum: nūquid porriget illi scorpionem? ac si dicat: si habes in deū spem ueram: siue cogitationem sanctam in corde tuo cogitaueris: non contrarietatem nec

Deo in digne

in p̄ter amica est

nec insidiarum calūniā a domino pertimescas. Si ergo uos cum sitis mali: nostis bona dare filiis uestris: quāto magis pater uester de cælo dabit uobis spiritū bonū timētibus se. Ac si diceret: si homines carnales inter bonum & malū discernitis: & nō uultis ut quisq; uesterū de manu uestra malū pro bono recipiat: quāto magis deus qui cūcta cōdidit homini: quē ad imaginē suam fecit: fideliter sibi petenti tribuet bona? Ignē ueni mittere in terrā: & quid uolo nisi ut accendatur: quid hoc loco ignē nisi spiritū sanctū intelligimus: quē dominus in terrā misit: ut urat uitia & peccata: & accendat per charitatem atq; illuminet.

Peri Pauli uergerii Iustinopolitani sermo de laudibus sancti Hieronymi presbyteri habitus i anniuersario natalis eius. CXVIII.

Sanctissimū doctore fidei nostræ Hieronymū: cuius diēs solēnis adest: ita mihi dari cupio recte laudare: ut in eo laudādo laudē ipse meā nō quærā. Sed sit ei quēadmodū sermo: ita & mens ppria intentione dedicata: quā quid sperandū sit laudis locuturo non uideo: ubi magnitudine rege eloquentiā uis omnis obruit: & excellentiā meritorū: omnis ipar est sermo. Me uero minime oīum sperare id conuenit: ac siquid taliū mentē subeat: plane desipio: qui cū obire quorannis munus hoc laudū soleo: semp tamen postea quid ceppi: ita deinceps p annos affectus sum: ut augeri mihi desiderū sentiā: minui facultatē. Euenit aut hoc fortasse: siue q; nōdū satis sint mihi uires ingenii mei ppenfā: qui subire tanti oneris causā non uerear: qd quantū sit: & intellexi tātis per dudū: & indies pspicio magis: siue q; illius merita apud plurimos quidē diligēter parā: aīad uersata me uero etiā sūmo studio cōsiderata: quo magis elucescunt: eo magis affectū mētis alliciunt: & a cōsequēdi spe ingenii acūmē magis magisq; deterrent. Siue q; prax desiderio meo studioq; religionis in illū: tāto mihi retardari facultas uidef ingenii: quō praxcurrit studiū uoluntatis. Quax equidē rege ut subesse utrāq; primarum nō negotia adeste postremā magnope mihi cupio. Nā officio quidē ille meo aut cuiusq; alterius in reddendis de se laudibus nihil indiget: ac nō delectari opinor nisi boni profectusq; nostri gratia: cū p se ipse infinito pprio bono in beata illa æternaq; uita fruaf: deuotione uero cultu religione pietate ac fide: cū i hunc: tum in reliquos cælites nos ipsi nostra causa indigemus. Atq; i primis ego qui meritis huius sancti gloriosi: multa magnaq; sē penumero beneficia apud deū imortalē consecutū manifesta fide me deprehēdi: & difficillimis tēporibus suis se de grauissimis periculis eius ope atq; intercessione liberatū. Quod si ante hac deuotionis ullū studiū a me debeat: multo certe nunc amplius adhibendū est mihi: ut parentis nuprime diē functi: qui erat deuotissimus tibi sancte pater Hieroyme uicē hic referā: cuius apud te praces mea causa plurimū ualuisse sum crebro expertus: ut quēadmodū praxclari huius instituti familiarisq; deuotionis discipulus uiuentis fuis: ita & ei quoq; defuncto sim hæres: & quod mihi patrociniū in illo erat: nunc omne sit in me ipso: quāquid eū confido tuis meritis atq; praxibus: praxterea q; rectus homo erat: & timens deū: excedentē ex hac luce in ea loca deductū: ubi a te & per te multo facilius cōsequi: quiduis possit. Quod igit ad me atinet: quēadmodū deuotio animi & seruanda & augmētanda est: ita munus hoc annuū reddendā: laudū nullatenus negligendū: in quo qualisq; sit sermo: dū mens sit integra: ac penitus illi deuota: non magnificendū arbitror: q; in eū magis esse gratus cupio quā disertus. Nec me fallit: eum qui laudare quempiam ex illustribus accedat: maxime uero q; ad rem diuinam atineat: debere & ipsum quoq; laude dignum esse: labeq; omni carere: ne dicentis uitam reprehendat oratio: Verbitq; speciosis mores sordidi fidem abrogent. Quod ut in me non sit: boni tamen piiq; ingenii solet esse argumentum: laudare studiose uirtutem: & rebus sacris cultum adhibere praxcipuum. Quod si ex me quispiam quærat: quā huius sancti gloriosi primā potissimāq; laudem existimē: hanc scilicet incōtanter respondebo: q; meo quidē iudicio nō possit digne humano ore laudari: deinde q; in unoquoq; genere laudū eaq; quæ ad doctū rectūq; hominē: ac plane religiosissimū christiānū pertinent: laudari eximie de singulis potest: q; si iam in eo laudando cōspero literarū peritiā cōmemorare: diuersarū experiētiā linguarū: orationis facundiā: rectos fabularū sensus: multam historiā: memoriā: naturalū rerum cognitiōnē: moralūq; sermonū: tum uero scripturæ sacræ uerāq; theologix perceptionem: non uidebor forsitā aliquid magnum dicere. Quod hæc ipsa malis etiā hominibus possunt aduenire: neq; enī ista bonos faciunt: sed eruditos. Aut si praxterea continentia: fortitudinē: prudentiā: constantiā: mansuetudinē: patientiā: benignitatēq; in illis laudibus recognouero: nec sic quidem forsitā magno pere eum ornare iudicabor: q; & his uirtutibus plurimi gentiliū praxditi fuere: sūtq; hæc laudes: ut debita quidē uiro bono: ita plane non propriæ homini christiāno: postremo si fidem constantem: spē certam: charitatē intēsam: omnēq; sanctimoniā & cerimoniarū cultum: religionisq; studiū demonstrauero: nec sic quoq; fortassis laus erit eximia: q; hæc ipsa debet unusquisq; de se rectus fidelisq; christiānus exhibere. At uero si hæc omnia & quæcūq; his nominibus aut omnino uirtutis nomine continentur in eo fuisse uniuersa cōtester: eaq; ipsa non mediocriter aut uulgari quodā sūmotenus modo: sed excellentissime atq; incōparabiliter affuisse constet: nōne hoc diuinum quiddam in homine uideri necesse est? Ego sane cum trita ista uulgo uocabula eruditionem: eloquentiam: fortitudinem: prudentiam: fidem: ac charitatem & cætera huiusmodi cōmemoro: alia quædam dicere mihi uideo: qualia solent in cōmuni hominum uita reperiri: & non eminentissimas illas uirtutes quas in excellentissimis uiris paucis illis quidem omni ætate fuisse constat. Quam ob rem ægre ferre soleo: & latinæ orationi i dignari: q; propriis atq; exquisitis nominibus exquisitissimas laudes efferre non licet: quæ tantum pene a cōmunibus distant uirtutibus: quantum ferme uirtus a uitio. Verum quod orationi deest: oro suppleat audientis intellectus: & non quod dicam: sed quod dicere uelim accipiat. Quod & hinc quoq; licebit intelligere: nam solent pauca horum aut singula quædam: dum intenso gradu cupiam adfunt: magnum uirum constituere: admirabilisq; excellentiæ eum uideri: qui plura ex his sit assecutus. Quod ergo his debet existimari: clxxiiii.

Retorica preceptum.

qui omnium virtutum cunctarumque bonarum artium cumulum non perfunctoria: sed ad summum in se collegisset: cuius uita totius sanctitatis exemplum: eloquentia: stupor: doctrina miraculum: Itaque non tam sanctum nomen habuit: quod quidem ipsum denotat Hieronymi uocabulum: quod ipsam in se habuit sanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata est in initio sacra religio: praedicatione scilicet apostolorum: & in sanguine martyrum: cumque illi sermone docebant: hi per carceres & tormenta ac denique mortem ipsam astruerent: in utrorumque locum suo gradu subierunt sancti doctores: qui quod illi compendiose docuerant: latius explicarent: quodque martyres sanguine suo testati sunt: hoc illi sanctimonia uita confirmarent: atque aduersus omnem haeresim omnemque uitiatorum labem pro fide iusticiaque consisterent: idem & militum uires gererent & ductorum. Multa autem uariarumque Hieronymus uti fortis miles in hac uita bella sustinuit: cum mundo quippe bellum gessit: & uicium: quando sacerdos iam factus & summo sacerdotio dignus habitus ab urbe cessit: populi & omni ambitione mundanorum honorum renunciauit: cum carne ac demonibus: cum in illa trans mare uasta solitudine: quae ut ipse ait exulta solis ardoribus: horridum monachis habitaculum praestabat: carnem quidem ieiuniis frangeret: spirituales autem hostes orationibus effugaret cum improbis atque a mulis: in quos saepe per prologos saepe per epistolas scribendo inuectus est: cum haereticis: quos libris tractatibusque scribendis saepe numero de diuersis conuicit erroribus: disputandoque uir rationum superauit. Doctoris ergo nomen ut habet: ita & officium studiosissime uiuens gessit: praesentes uoce & exemplis erudiens: absentes scriptis. Vt utroque tam suae aetatis quam posteros uoluminibus diuersi idiomatis uaria interpretatione linguarum uiuorum doctorum eruditione adiuuans: rudiores historia delectans acutiores instruens archaicas sacrae scripturae sensibus explicandis. Eloquentiam certe iam eius laudare tentarem quae tanquam riuus limpidissimus leniter defluens & a spectu & sono delectat: nisi ipse se multo melius quam a me fieri possit: elegantia sua legentibus commendaret: ad quam digne praedicandam eius ipsius eloquentia opus esset. Nec me deterret: quod damnatus fuerit eius studio aliquando Hieronymus: cum extatica uisione tractus ad iudicis aeterni tribunalis: & quinam esset interrogatus: pro christiani nomine quod inter metum trepidationemque profitebatur: Cicero niam sibi nomen obiici audiuit: neque enim res ipsa damnata est: sed fortassis eius studium uehementius: sine qua profecto uix sacrae litterae: certe non tanta cum uoluptate legerentur. Haec igitur ut caeterarum quoque dotes quas stricte commemorauimus: multos acerbissimosque illi aemulos comparare: quos ut improbitati caderet: Roma migravit: & qui doctor late clarissimus habebatur: Gregorio Nazianzeno in disciplinam se tradidit. Postquam studia cum de frequentissima urbe cessisset: ad heremum se transtulit: & qui in urbe omnium urbanissima homines perpeffus erat bestiales: in desertissima heremo bestias est expertus humanas. Ibique leo natura seuissimus imperium eius pertulit: cum hic homo natura mitis in se saeuiret. Roma igitur Bethleem permutauit: diuitique ex urbe non tam pulsus quam cedens: elegit ibi pauper uiuere: ubi pauper Christus est natus: & inde salutem petere: unde ortus est auctor salutis. Quid enim aduersus malignitatem tutum uispiam esse poterit: quando tanta uirtus persecutore non caruit: quod siquid nobis tale acciderit: ex eius casu consolari nos ipsos debemus. Interea uero maledicos benefacendo uincere: & eorum in nos odium uirtute patientiae mansuetudinisque superare: illo praestante qui uiuit & regnat in saecula saeculorum. Amen.

Diui Hieronymi Epistolarum Partis primae uolumen feliciter finit.